

Ερευνητικό έργο του ΚΕΕΚ

Με απόφαση της Συγκλήτου της Ακαδημίας Αθηνών την 29η Μαρτίου του 1977, την οποία επικύρωσε την 21η Απριλίου του ιδίου έτους η Ολομέλεια, άρχισε η διαδικασία ίδρυσης του «Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Κοινωνίας». Η απόφαση ολοκληρώθηκε με την ψήφιση από την Βουλή του Ιδρυτικού Νόμου 801, ο οποίος δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως την 9η Αυγούστου 1978.

Ο πρώτος και βασικός σκοπός της ίδρυσης του Κέντρου είναι η συστηματική και σε βάθος έρευνα της ελληνικής κοινωνίας διαχρονικώς και συγχρονικώς.

Η ερευνητική εργασία του Κέντρου άρχισε με τη σύνταξη και αποστολή σε 7.000 περίπου κοινότητες ενός ερωτηματολογίου που κάλυπτε δύο βασικούς τομείς της ελληνικής κοινωνίας, την κοινότητα και την οικογένεια. Θεωρήθηκε ότι το υλικό αυτό θα βοηθούσε στη διατύπωση ορθών υποθέσεων για την ελληνική κοινωνία, οι οποίες θα μπορούσαν να ελεγχθούν με επιμέρους έρευνες.

Παρότι η επιβίωση του ελληνικού έθνους οφείλεται στη λειτουργία των δύο αυτών θεσμών, της κοινότητας και της οικογένειας, ιδίως στα κρίσιμα χρόνια της υποδούλωσής του, εντούτοις δεν προσείλκυσαν το επιστημονικό ενδιαφέρον των κοινωνικών επιστημόνων οι οποίοι εισήγαγαν τις κοινωνικές επιστήμες στην Ελλάδα. Και τούτο γιατί ασχολήθηκαν με μεγαλύτερες από την οικογένεια και τη χωρική κοινότητα κοινωνικές ομάδες. Η παράδοση αυτή είχε συνεχιστεί για αρκετό διάστημα μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.

Η στροφή του ενδιαφέροντος των νέων κοινωνικών επιστημόνων στους δύο αυτούς θεσμούς, αν και άρχισε να καλύπτει το κενό, ωστόσο δεν ήταν αρκετή. Δεν υπήρχαν πολλά και μάλιστα βασικά στοιχεία που θα επέτρεπαν ή θα βοηθούσαν στην εξαγωγή γενικών και βασικών συμπερασμάτων, τα οποία θα οδηγούσαν στην πλήρη κατανόηση της μορφής και της λειτουργίας, αλλά και του ρόλου, που διαδραμάτισαν οι θεσμοί αυτοί στη διαμόρφωση της νεοελληνικής κοινωνίας.

Αυτά και αποτελούν ένα κύριο μέρος του κορμού των ερευνών του ΚΕΕΚ.

A. Βασική έρευνα του ΚΕΕΚ αποτελεί η οργάνωση, δομή και εξέλιξη της ελληνικής οικογένειας. Στον βασικό αυτό κορμό το ΚΕΕΚ έχει διεξαγάγει τις παρακάτω έρευνες:

A.1. Οργάνωση και Δομή της Ελληνικής Κοινότητας και της Ελληνικής Οικογένειας I. 1979 - 1983 (Α' φάση της έρευνας)

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθυντής Έρευνας: Γρηγόρης Γκιζέλης

Ερευνήτριες: Εύα Καλπουρτζή, Ηλιάνα Αντωνοπούλου

Η ερευνητική ομάδα απέστειλε σχετικά ερωτηματολόγια σε όλες τις κοινότητες και τους νομούς της Ελλάδος και πραγματοποίησε επιτόπιες βραχύβιες αποστολές σε διάφορες κοινότητες.

Στόχος της έρευνας ήταν να καλυφθεί το πληροφοριακό κενό σχετικά με τους δύο βασικούς τομείς της ελληνικής κοινωνίας, την κοινότητα και την οικογένεια. Οι ερευνητές συνέταξαν ένα ερωτηματολόγιο με βάση τις επιτόπιες έρευνες που διενέργησαν σε διάφορες περιοχές της χώρας. Το ερωτηματολόγιο αυτό εκδόθηκε σε 7.000 αντίτυπα και εστάλη σε αντίστοιχο αριθμό ελληνικών κοινοτήτων σ' όλη την επικράτεια της χώρας. Για τη συμπλήρωσή του ζητήθηκε η βοήθεια των γραμματέων των κοινοτήτων και των δασκάλων. Ο φάκελος προς τους δασκάλους περιλάμβανε εκτός του ερωτηματολογίου μία επιστολή της Ακαδημίας και ένα έγγραφο του αρμόδιου τότε Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Πέτρου Μώραλη, ο οποίος παρότρυνε τους εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης να βοηθήσουν στη συμπλήρωσή του αναζητώντας στοιχεία από τα παλαιότερα και πιο ενήμερα μέλη των κοινοτήτων στις οποίες δίδασκαν.

Στο ΚΕΕΚ επεστράφησαν συμπληρωμένα περίπου 1.600 ερωτηματολόγια, τα οποία καλύπτουν όλες τις περιοχές της χώρας.

II. 2012 - 2015 (Β' Φάση της έρευνας)

Το συλλεχθέν αρχειακό υλικό σε μορφή γραπτών κειμένων των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων δόθηκε προς ψηφιοποίηση και παραδόθηκε το 2015. Η ψηφιακή μορφή παραμένει μη προσβάσιμη από εξωτερικούς ερευνητές μέχρις ότου ολοκληρωθεί η επεξεργασία των περιεχομένων των ερωτηματολογίων.

A.2. Δομή και Οργάνωση της Οικογένειας στην Πελοπόννησο στα τέλη του 19ου και αρχές του 20ου αιώνα

I. 1984 -1987 (Α' Φάση της έρευνας)

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθυντής Έρευνας: Γρηγόρης Γκιζέλης

Ερευνητές: Εύα Καλπουρτζή, Ηλιάνα Τεάζη - Αντωνακοπούλου, Σ.

Δασκαλοπούλου - Καπετανάκη, Δημήτρης Κυρτάτας, Χρήστος Λυριτζής

Μαρία Σταματογιαννοπούλου, Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Περιλαμβάνει τις εξής επιμέρους έρευνες (περιοχή επιτόπιων ερευνών: βόρεια Πελοπόννησος):

- Συγγενειακή οργάνωση σε σχέση με την ιδιοποίηση της γης (Σ. Δασκαλοπούλου - Καπετανάκη)
- Συγγενικές σχέσεις και η διαχρονική τους εξέλιξη στα Νιφορέικα της Κάτω Αχαΐας (Ηλιάνα Τεάζη - Αντωνακοπούλου)
- Εκκρηματισμός και Κοινωνικές Ομάδες στην Ορεινή Πελοπόννησο κατά το τέλος του 19ου αιώνα (Εύα Καλπουρτζή)

- Εξαγωγικό εμπόριο και βιοτεχνική εργασία (τέλος του 18ου αιώνα), (Μαρία Σταματογιαννοπούλου)
- Ανθρωπολογική προσέγγιση και ανάλυση τοπικών εθίμων (Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη)
- Πολιτική και Πελατειακό σύστημα κατά τον 19ο αιώνα (Χρήστος Λυριτζής)
- Θρησκεία και μηχανισμοί Διάχυσης των Θρησκευτικών Ιδεολογιών(μέσα του 19ου αιώνα) (Δημήτρης Κυρτάτας)

Τα αποτελέσματα της Α΄ Φάσης της έρευνας δημοσιεύτηκαν στον 1ο τόμο της Επετηρίδας του ΚΕΕΚ (1987).

II. 1987 - 1991 (Β΄ Φάση της έρευνας)

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθυντής Έρευνας: Γρηγόρης Γκιζέλης

Ερευνητές: Εύα Καλπουρτζή, Ηλιάννα Τεάζη - Αντωνακοπούλου, Σ. Δασκαλοπούλου - Καπετανάκη, Δημήτρης Κυρτάτας, Χρήστος Λυριτζής
Μαρία Σταματογιαννοπούλου, Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Περιλαμβάνει τις εξής επιμέρους έρευνες (περιοχή επιτόπιων ερευνών: βόρεια Πελοπόννησος):

- Η Ελληνική Οικογένεια στην κοινωνική Συνείδηση στο αστικό και αγροτικό χώρο στα μέσα του 19ου αιώνα (Δημήτρης Κυρτάτας)
- Συγγένεια και οικογένεια στο φως των αρχειακών πηγών (Σ. Δασκαλοπούλου - Καπετανάκη)
- Αγροτική οικογένεια, εποχιακή μετακίνηση και κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες στη βόρεια Πελοπόννησο τον 19ο αιώνα (Μαρία Σταματογιαννοπούλου)
- Μετασχηματισμοί της οικιακής ομάδας (Ηλιάννα Τεάζη - Αντωνακοπούλου)
- Πολιτική και κοινωνία στην Αχαΐα του 19ου αιώνα (Χρήστος Λυριτζής)
- Νομικά έθιμα στην Αχαΐα κατά το δεύτερο ήμισυ του 19ου αιώνα (Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη)

Τα αποτελέσματα της Β΄ Φάσης της έρευνας δημοσιεύτηκαν στον 2-3ο τόμο της Επετηρίδας του ΚΕΕΚ (1994).

A.3. 1992 - 1995. Η Οικογένεια στη Σύγχρονη Μακεδονία. Στρατηγικές Κοινωνικής Αναπαραγωγής κατά τύπο Οικονομικής Δραστηριότητας

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθυντής Έρευνας: Γρηγόρης Γκιζέλης

Ερευνήτριες: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη, Εύα Καλπουρτζή, Ηλιάννα Τεάζη - Αντωνακοπούλου

Στόχος της έρευνας ήταν η μελέτη των δραστηριοτήτων και λειτουργιών της σημερινής ελληνικής οικογένειας, καθώς και η διερεύνηση και ο εντοπισμός των μηχανισμών τους οποίους χρησιμοποιεί μια οικογένεια προκειμένου να επιτύχει

την κοινωνική της άνοδο, με επιτόπιες έρευνες σε ορισμένες περιοχές της Κεντρικής Μακεδονίας.

Τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα της έρευνας δημοσιεύτηκαν στο 4ο Τόμο της Επετηρίδας του Κέντρου (1998).

A.4. 1995 - 1999. Η κρίση της ελληνικής οικογένειας: μύθος και πραγματικότητα

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθυντής Έρευνας: Γρηγόρης Γκιζέλης

Ερευνητές: Γρηγόρης Γκιζέλης, Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη, Νίκος Παναγιωτόπουλος, Μαρία Βιδάλη

Ερευνήθηκαν:

- Ελληνική οικογένεια: Μύθος και πραγματικότητα (Γρηγόρης Γκιζέλης)
- Η κρίση της ελληνικής οικογένειας (Νίκος Παναγιωτόπουλος, Μαρία Βιδάλη)
- Οι μετασχηματισμοί στην κατανομή εργασίας και στους μηχανισμούς λειτουργίας της οικογένειας καθώς επίσης και οι συνθήκες της κοινωνικής αναπαραγωγής (Νίκος Παναγιωτόπουλος)
- Εκκλησία και Οικογένεια (Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη)
- Εξιδανίκευση και οικογένεια (Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη)

Τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιεύτηκαν στον 5ο Τόμο της Επετηρίδας του ΚΕΕΚ (2001).

A.5. 2000 - 2002. Η Ελληνική Οικογένεια σε συνθήκες ταχείας οικονομικής και κοινωνικής μεταβολής: Προαστιακή (λαϊκή) οικογένεια στην πρωτεύουσα

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθυντής Έρευνας: Γρηγόρης Γκιζέλης

Ερευνητές: Εύα Καλπουρτζή, Ηλιάννα Τεάζη - Αντωνακοπούλου, Αλίκη Βαξεβάνογλου, Χριστίνα Βλαχούτσικου, Λ. Οικονόμου

Στόχος της έρευνας ήταν: α) η μελέτη και ο εντοπισμός ορισμένων χαρακτηριστικών των οικογενειών οι οποίες με δική τους πρωτοβουλία μετεγκαταστάθηκαν μακριά από την πόλη επωφελούμενες από την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Περιοχή επιτόπιας έρευνας η Βούλα (Εύα Καλπουρτζή, Ηλιάννα Τεάζη - Αντωνακοπούλου),

β) οι εργασιακά βιοποριστικές στρατηγικές και το εισόδημα των λαϊκών οικογενειών των εγκατεστημένων στη Δυτική Αττική, με στόχο το εισοδηματικό μοντέλο των λαϊκών στρωμάτων στην Ελλάδα (Αλίκη Βαξεβάνογλου).

Τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιεύτηκαν στον 7ο τόμο της Επετηρίδας του ΚΕΕΚ (2007).

A.6. 2005 - 2006. Εικόνες του αγρότη στην ελληνική κοινωνία του 19ου και του 20ου αιώνα

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνητής: Νίκος Καμπέρης

Ανασύρονται οι αναπαραστάσεις του αγρότη από τον κυρίαρχο πολιτικό λόγο του 19ου και 20ού αιώνα στην Ελλάδα που αφορούν το πέρασμα από τον χωρικό στον αγρότη / εργάτη και από τον αγρότη / πατριώτη στον επαγγελματία αγρότη και συγκλίνουν σε ένα πρότυπο που χαρακτηρίζεται από τη μικρή ιδιοκτησία γης και την οικογενειακή οργάνωση της γεωργικής εργασίας.

Τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιεύτηκαν στον 6ο τόμο της Επετηρίδας του ΚΕΕΚ (2006).

B. 2000 - 2017. Οι Κοινωνικές και Οικονομικές Επιπτώσεις της Μετανάστευσης στην Ελληνική Κοινωνία

Μεγάλη έρευνα του Κέντρου, το οποίο ήταν από τα πρώτα που ξεκίνησε να μελετά αυτό το τόσο σημαντικό θέμα. Περιλαμβάνει πολλές επιμέρους έρευνες που μελετούν τις διάφορες πτυχές του θέματος αυτού σε σχέση με την ελληνική κοινωνία. Γι' αυτό και έλαβαν μέρος εκτός από τους ερευνητές του Κέντρου και πολλοί εξωτερικοί συνεργάτες/ερευνητές είτε αποσπασμένοι είτε αμειβόμενοι από την Επιτροπή Ερευνών της Ακαδημίας Αθηνών.

Το 2003 – 2004 έγινε μια προσπάθεια καταγραφής των μεταναστευτικών δεδομένων: «Οι οικονομικοί μετανάστες στην Ελλάδα: επίσημα δεδομένα, φορείς και υπηρεσίες». Την ερευνητική ομάδα αποτελούσαν η Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη, ως διευθύντρια έρευνας και ως κύρια ερευνήτρια η Αλίκη Βαξεβάνογλου επικεφαλής 12 ασκουμένων φοιτητών - βοηθών έρευνας.

Στόχος ήταν η συγκρότηση ενός σώματος επίσημων πληροφοριών: στατιστικά και άλλα ποσοτικά στοιχεία σχετικά με τους μετανάστες στην Ελλάδα προερχόμενα από υπηρεσίες και άλλους φορείς.

Οι πρώτες εισαγωγικές θεωρητικές προσεγγίσεις του θέματος των επιπτώσεων της μετανάστευσης στην ελληνική κοινωνία δημοσιεύτηκαν στον 6ο τόμο της Επετηρίδας του ΚΕΕΚ (2006).

B.1. Μετανάστευση στην Ελλάδα: Το νομικό καθεστώς

(Το τμήμα αυτό της έρευνας χρηματοδοτήθηκε από την Επιτροπή Ερευνών της Ακαδημίας Αθηνών, βλ. παρακάτω Χρηματοδοτούμενες έρευνες του ΚΕΕΚ).

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Γεώργιος Μητσόπουλος

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη
Ερευνητές: Γιούτα Μπάκα, Σπυρίδων Κουλοχέρης, Κωνσταντίνος
Μαγκλιβέρας

Διερευνήθηκαν τα θέματα:

- Το νομικό καθεστώς των μεταναστών στην Ελλάδα και, ειδικότερα, των προσφύγων στην Ελλάδα
- Το νομικό καθεστώς του «πρόσφυγα» ως τακτική επιβίωσης
- «Είσοδος» και «παραμονή»: Δύο παράμετροι νομιμότητας και παρανομίας
- Μετανάστευση και Δίκαιο: Θαλάσσιοι δρόμοι της παράνομης εισόδου και εξόδου των μεταναστών χωρίς έγγραφα
- Μετανάστευση στην Ελλάδα: Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο
- Εμπορία Ανθρώπων: Ποινική καταστολή και προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων

B.2. Μετανάστευση και Ελληνική Οικονομία

B.2.A. 2005 - 2008. Οικονομικοί Μετανάστες: Επιδράσεις στην κοινωνική ζωή

(Μέρος αυτής της θεματικής χρηματοδοτήθηκε από την Επιτροπή Ερευνών της Ακαδημίας Αθηνών, βλ. παρακάτω Χρηματοδοτούμενες έρευνες του ΚΕΕΚ).

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Κωνσταντίνος Δρακάτος

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνητής: Μιχάλης Χλέτσος

B.3. Μετανάστευση και Εκπαίδευση

B.3.A. 2005 - 2008. Η δεύτερη γενιά μεταναστών μεταξύ σχολείου και εργασίας στον αστικό και αγροτικό χώρο

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Συντονιστής έρευνας: Νίκος Καμπέρης

Ερευνητές: Νίκος Καμπέρης, Κωνσταντίνος Θεριανός, Δήμητρα Θωμά, Αγγελική Αθανασοπούλου

Σκοπός της έρευνας ήταν η αναζήτηση, η καταγραφή, η κατανόηση και η ερμηνεία των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών παραγόντων, οι οποίοι επηρεάζουν την ένταξη της δεύτερης γενιάς μεταναστών στην ελληνική εκπαίδευση και την αγορά εργασίας.

Περιέλαβε τα θέματα:

- Η δεύτερη γενιά μεταναστών από τη Βουλγαρία και η σχέση τους με την εκπαίδευση (Δήμητρα Θωμά)
- Η δεύτερη γενιά Ρουμάνων μεταναστών μεταξύ σχολείου και εργασίας (Κώστας Θεριανός)

- Δεύτερη γενιά Αλβανών μεταναστών (Αγγελική Αθανασοπούλου)

Η έρευνα «Η δεύτερη γενιά μεταναστών μεταξύ σχολείου και εργασίας στον αστικό και αγροτικό χώρο» αποτελεί το αφιέρωμα στον διπλό Τόμο 8 - 9 της Επετηρίδας του ΚΕΕΚ (2009).

Β.3.Β. 2010 - 2016. Μετανάστευση και Οικόλεκτος υπό την πίεση της κυρίαρχης ελληνικής σε ένα δίγλωσσο καθεστώς χωρίς διπλογλωσσία, ή Οι κοινωνικο-πολιτισμικοί και γλωσσικοί παράγοντες που επηρεάζουν την οικόλεκτο των μεταναστών: Η περίπτωση της πολωνικής

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνήτρια: Μαρία Ντοροπούλου

Σκοπός του συγκεκριμένου ερευνητικού προγράμματος ήταν η ανίχνευση και κριτική ανάλυση των κοινωνικο-πολιτιστικών και γλωσσικών στοιχείων που επηρεάζουν τη μητρική γλώσσα των Πολωνών μεταναστών στην Ελλάδα, κάτω από την πίεση της κυρίαρχης ελληνικής σε ένα καθεστώς διγλωσσίας [bilingualism] χωρίς διπλογλωσσία [diglossia]. Για τις ανάγκες της έρευνας «δίγλωσσος» θεωρείται ο μετανάστης πολωνικής καταγωγής ο οποίος γνωρίζει και χρησιμοποιεί και τις δύο γλώσσες, άσχετα από το βαθμό επάρκειας στις γλωσσικές αυτές δεξιότητες σε καθεμιά από τις δύο γλώσσες.

Τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιεύτηκαν στον διπλό Τόμο 10 - 11 της Επετηρίδας του ΚΕΕΚ του 2017.

Β.3.Γ. Μετανάστευση και Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα

1. 2007 - 2008. Εκπαίδευση Αλλοδαπών και Παλιννοστούντων μαθητών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνήτρια: Κατερίνα Τούρα

Τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιεύτηκαν στον διπλό Τόμο 8 - 9 της Επετηρίδας του ΚΕΕΚ (2009).

2. 2008 - 2009. Εμπειρίες εκπαιδευτικών από την εργασία τους σε πολυπολιτισμικά σχολικά περιβάλλοντα: Όψεις απαξίωσης και σεβασμού

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνήτρια: Δήμητρα Θωμά

Η έρευνα επικεντρώνεται στις εμπειρίες των Ελλήνων εκπαιδευτικών από την εργασία τους σε σχολικά περιβάλλοντα όπου στο μαθητικό ακροατήριο

περιλαμβάνεται σημαντικός αριθμός αλλοδαπών μαθητών, μεταναστών δεύτερης γενιάς. Στηρίζεται στη θεωρία του “labour process” , όσον αφορά την εργασία των εκπαιδευτικών, τις έννοιες του Bourdieu “cultural capital” και “habitus” ως προς τη γνώση καθώς και την έννοια της «περιχάραξης» (framing) της παιδαγωγικής γνώσης, η οποία χρησιμοποιείται από τον Bernstein.

Τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιεύτηκαν στον διπλό Τόμο 10 - 11 της Επετηρίδας του ΚΕΕΚ (2017).

3. 2012 - 2013. Μετανάστες μαθητές και εκπαιδευτική υποστήριξη στο 2ο Γυμνάσιο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης Ελληνικού

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνήτρια: Κατερίνα Βασιλικού

Στόχος της έρευνας, που αφορούσε τα παιδιά των μεταναστών και τη σχέση τους με το εκπαιδευτικό σύστημα, ήταν να καταγράψει διάφορα υποστηρικτικά εκπαιδευτικά μοντέλα, να αναλύσει την αποτελεσματικότητά τους και να εντοπίσει παραδείγματα καλών πρακτικών εκπαιδευτικής υποστήριξης σε μετανάστες μαθητές.

Τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιεύτηκαν στον διπλό Τόμο 10 -11 της Επετηρίδας του ΚΕΕΚ (2017).

Β.4. Μετανάστευση και Ελληνική Οικογένεια

Περιέλαβε τα θέματα:

1. 2002 - 2005. Μετανάστευση και κοινωνικοί μετασχηματισμοί της οικογένειας στην Ελλάδα: Η περίπτωση των μεικτών γάμων στον Νομό Αιτωλοακαρνανίας

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνητές: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη, Νίκος Καμπέρης

Η έρευνα δείχνει ότι τα «κοινωνικά οδοιπορικά» μέχρι τον γάμο τόσο των αγροτών ανδρών όσο και των γυναικών από την Αλβανία έχουν ομοιότητες, συγκλίνουν ή και αναπόφευκτα τείνουν να συναντηθούν. Γυναίκες κυρίως από ορεινές και προβληματικές περιοχές, από φτωχές οικογένειες, από οικογένειες με μικρή γαιοκτησία ή οικογένειες με πλεονάζον γυναικείο εργατικό δυναμικό, που δεν μπορούν να απασχοληθούν στις τοπικές αγορές αλλά γνωρίζουν τις αγροτικές εργασίες –ειδικότερα την καλλιέργεια του καπνού και της ελιάς καθώς και την κτηνοτροφία–, συναντούν άνδρες, κυρίως αγρότες (κτηνοτρόφους, ελαιοπαραγωγούς ή καπνοπαραγωγούς), οι οποίοι αναζητούν γυναικείο δυναμικό

διαθέσιμο, διατεθειμένο για τη βιολογική, κοινωνική και οικονομική αναπαραγωγή τους.

Τα αποτελέσματα της έρευνας με τίτλο *Μετανάστευση και Γαμήλια Αγορά. Μεικτοί γάμοι Ελλήνων αγροτών με γυναίκες από την Αλβανία. Μια εμπειρική έρευνα στον Νομό Αιτωλοακαρνανίας για την περίοδο 1990 - 2005* του Νίκου Καμπέρη, δημοσιεύτηκαν το 2011 στα Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ, Σειρά: Ανθρωπολογικές και Κοινωνιολογικές Όψεις του Αγροτικού Χώρου της Ελληνικής Κοινωνίας, Αρ. 14/1, Αθήνα: 2011.

2. 2002 - 2012. Ελληνική οικογένεια και αλλοδαποί εργάτες στην αυγή του 21ου αιώνα: Μετασχηματισμοί, αδράνειες, αντιστάσεις και κοινωνική παθογένεια

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνητές: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη, Νίκος Καμπέρης

Σκοπός της έρευνας ήταν να καταγράψει, να κατανοήσει και να ερμηνεύσει τις ιστορικές, κοινωνιολογικές και ανθρωπολογικές παραμέτρους αφενός των μετασχηματισμών της αγροτικής οικογένειας και κοινωνίας και αφετέρου των προβλημάτων των αγροτικών περιοχών σε σχέση με την απασχόληση, το εισόδημα και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Εκδόθηκε η μελέτη του Νίκου Καμπέρη με τίτλο *Αγροτική κρίση, εργασιακή ανασφάλεια, κοινωνική αβεβαιότητα στους νέους αγρότες. Έρευνα στον Νομό Αιτωλοακαρνανίας για την περίοδο 1997 - 2001* στα Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ, Σειρά: Ανθρωπολογικές και Κοινωνιολογικές Όψεις του Αγροτικού Χώρου της Ελληνικής Κοινωνίας, Αρ: 14/2, Αθήνα: 2013.

3. 2002 - 2007. Μεικτοί γάμοι και οι αλλαγές στον κοινωνικό ιστό στον Νομό Αιτωλοακαρνανίας, στην περιοχή του Ορεινού Βάλτου

Υπεύθυνη έρευνας /Ερευνήτρια: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Το πλούσιο υλικό από δύο επιτόπιες έρευνες έδωσε μια συνολική εικόνα των κοινωνικών μετασχηματισμών που υφίσταται η περιοχή μετά από την αγροτική μεταρρύθμιση και τη σχεδόν καθολική έξοδο των νεαρών γυναικών προς την πόλη. Τα ευρήματα παρουσιάστηκαν σε ομιλία με θέμα: «Μεταλλάξεις του οικογενειακού ιστού και ενσωμάτωση της 'ξένης' νύφης» στην Ημερίδα του ΚΕΕΚ «Ιδεολογίες και κοινωνικές πραγματικότητες της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Τα αποτελέσματα των ερευνών του ΚΕΕΚ», 16 Απριλίου 2010, Μέγαρο της Ακαδημίας Αθηνών.

4. 2002 - 2015. Οι παραδοσιακές μορφές ίασης της τρέλας όπως καταγράφονται στον Νομό Αιτωλοακαρνανίας

Υπεύθυνη έρευνας /Ερευνήτρια: Μ.- Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Αποτελεί συνέχεια της έρευνας για τους «Μεικτούς γάμους και τις αλλαγές στον κοινωνικό ιστό στον Νομό Αιτωλοακαρνανίας, στην περιοχή του Ορεινού Βάλτου» και μελετάει το φαινόμενο της θεραπείας διαφόρων μορφών μη κανονικής, «ψυχικώς αποκλίνουσας», συμπεριφοράς, όπως αυτή γινόταν σε συγκεκριμένα μοναστήρια της περιοχής. Το φαινόμενο δεν έχει μελετηθεί εκτενώς στην Ελλάδα, με εξαίρεση ελάχιστες αναφορές στην ελληνική βιβλιογραφία και τη σποραδική αναφορά σε ιστορικά βιβλία. Κατά την επιτόπια έρευνα φωτογραφήθηκαν οι τόποι ίασης και καταγράφηκαν σε συνεντεύξεις ντόπιες μαρτυρίες τόσο θεραπευμένων όσο και θεραπευόντων.

B.5. 2006 - 2009. Μετανάστευση και Πολιτισμικά στερεότυπα μέσω των ΜΜΕ: Οι Αλβανοί των ΜΜΕ. Παρουσίαση των Αλβανών μεταναστών στον αθηναϊκό τύπο

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνήτρια: Δήμητρα Κοκκοτάκη

Στόχος της έρευνας ήταν να μελετήσει τους τρόπους με τους οποίους οι Αλβανοί μετανάστες παρουσιάζονται ως οι «Άλλοι» της ελληνικής κοινωνίας στα δημοσιεύματα δύο ημερήσιων αθηναϊκών εφημερίδων *Η Καθημερινή* και *Το Βήμα*.

Τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιεύτηκαν στον διπλό Τόμο 8 - 9 της Επετηρίδας του ΚΕΕΚ (2009).

B.6. Διαγενεακές αντιλήψεις Αλβανών μεταναστών για τη συγκρότηση μιας «δυτικής» ταυτότητας

2010 - 2016. Από τη διαμόρφωση εθνικιστικού κινήματος των τελών του 19ου αιώνα στη σύγχρονη αλβανική μετανάστευση στην Ελλάδα: Συγκροτώντας εκδοχές μιας δυτικής/ νεωτερικής ταυτότητας

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνήτρια: Αγγελική Αθανασοπούλου

Στόχος της έρευνας ήταν να μελετηθεί το ζήτημα της συμμετοχής της αλβανικής κοινωνίας και πιο πρόσφατα των μεταναστών/τριών από την Αλβανία στο δυτικό/νεωτερικό κόσμο ήταν για να αναδειχθεί, κυρίως, η διαφοροποίηση και η απόσταση των Αλβανών/ίδων από τη «Δύση» και τη νεωτερικότητα. Η κατασκευή της απόστασης αυτής ανιχνεύεται ιστορικά –διαμόρφωση εθνικιστικού κινήματος το 19ο αιώνα, συγκρότηση εθνικού κράτους, σοσιαλιστική περίοδος– όσο και

συγχρονικά (μετα-σοσιαλιστική περίοδος), στο εσωτερικό της χώρας και στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης.

Τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιεύτηκαν στον διπλό Τόμο 10 - 11 της Επετηρίδας του ΚΕΕΚ (2017).

B.7. Μετανάστευση και Κοινωνία

1. 2003 - 2004 και 2008 - 2009. Αδιέξοδα για τη διοικητική νομιμότητα

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνήτρια: Αλίκη Βαξεβάνογλου

Βοηθοί έρευνας: δύο άμισθοι αλλοδαποί φοιτητές (ένας μεταπτυχιακός και ένας επί πτυχίω).

Η έρευνα επικεντρώθηκε στην ομάδα των μεταναστών που διαμένουν και εργάζονται πολλά χρόνια στη χώρα μας (κατά 70% Αλβανοί υπήκοοι) και στις δυσκολίες για την τυπική διαδικασία νομιμοποίησής τους με τη συλλογή ποσοτικών και ποιοτικών πληροφοριών γύρω από τις διαδικασίες της νομιμοποίησης.

2. 2004 - 2017. Μετανάστες και [«Λαθρομετανάστες»]. Αλλαγή τίτλου σε: Μετανάστες και Μετανάστες χωρίς χαρτιά

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνήτρια: Αλίκη Βαξεβάνογλου

Στόχος της έρευνας ήταν η στατιστική επεξεργασία των ποιοτικών και ποσοτικών στοιχείων του συλλεγέντος πληροφοριακού υλικού από το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (ΕΣΠ) 1351 περιπτώσεων «παράνομων, ημι-νόμιμων ή υπό νομιμοποίηση» μεταναστών, οι οποίοι έφτασαν στην Ελλάδα μεταξύ 2000 και 2010. Καθώς στο δείγμα το 94,8% των μεταναστών προέρχεται από χώρες της Αφρικής και της Ασίας, σκιαγραφείται αυτή η ομάδα μεταναστών ως ένα «δεύτερο» για την Ελλάδα «κύμα» μετανάστευσης (το πρώτο αποτελείτο κυρίως από υπηκόους των πρώην σοσιαλιστικών χωρών).

Τα αποτελέσματα της έρευνας μερικώς έχουν παρουσιαστεί σε διεθνή συνέδρια από την ερευνήτρια.

3. 2010 – 2017. Οι ακηδεμόνευτοι ανήλικοι μετανάστες στην Ελλάδα

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνήτρια: Αλίκη Βαξεβάνογλου

Η έρευνα απορρέει από την προηγούμενη, στην οποία εντοπίστηκαν περιπτώσεις μεταναστών που έφτασαν ως ασυνόδευτοι ανήλικοι στην Ελλάδα. Το κοινωνικό αυτό φαινόμενο απασχολεί πλέον έντονα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (βλέπε “Separated Children Program” 2010 - 2014). Η διεθνής βιβλιογραφία, αλλά και οι επίσημοι οργανισμοί (ΟΗΕ, UNESCO, UNICEF, κλπ) αναφέρονται σε αυτούς ως “Mineurs isolés, non accompagnés” ή ως “unaccompanied migrant children”. Όμως τα στατιστικά στοιχεία είναι αποσπασματικά και οι ερμηνείες «νεφελώδεις». Πέρα από τη μεγάλη νομική, διοικητική, ηθική, αξιακή, πολιτισμική και συναισθηματική αναστάτωση που προκαλεί αυτό το φαινόμενο εκκρεμεί η προσέγγισή του με όρους των κοινωνικών επιστημών και δη της κοινωνιολογίας και της ιστορίας. Ποια είναι αυτά τα παιδιά και οι έφηβοι και ποιου ευρύτερου ιστορικού και κοινωνικού πλαισίου είναι –ερήμην τους– φορείς; Η έρευνα εντόπισε 315 περιπτώσεις μεταναστών που, μεταξύ 2002 και 2010, έφτασαν ως ασυνόδευτοι ανήλικοι στην Ελλάδα. Σημειώνεται ενδεικτικά ότι, αν οι ηλικίες άφιξης τους στην χώρα μας είναι 15 - 17 ετών ως επί το πλείστον, οι ηλικίες αναχώρησης από την πατρίδα τους ως ακηδεμόνευτοι ανήλικοι ήταν για το 63% εξ αυτών κάτω των 14 ετών και για το 25% εξ αυτών κάτω των 12 ετών (!), ενώ κατά 75% είναι είτε αγράμματοι, είτε απόφοιτοι δημοτικού.

Η στατιστική καταγραφή και λεπτομερής ανάλυση των βασικών τους κοινωνικών χαρακτηριστικών (οικογενειακή κατάσταση, μορφωτικό επίπεδο, κ.ά.) σε συνάρτηση με την κοινωνική τους προέλευση, η ανασύσταση των σταδίων της (μικρής μεν σε χρόνια αλλά πολύ συμπυκνωμένης σε δυσκολίες) ζωής τους, επιτρέπει να προταθεί ένα γενικότερο ερμηνευτικό σχήμα αυτού του σύνθετου φαινομένου.

Τα αποτελέσματα της έρευνας μερικώς έχουν παρουσιαστεί σε διεθνή συνέδρια από την ερευνήτρια.

Γ. Η εκπαίδευση στην Ελλάδα

Γ.1. 2007. Η εκπαίδευση στην Ελλάδα: το εφήμερο και οι δομές

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνήτρια: Αλίκη Βαξεβάνογλου

Αποτελεί συνέχεια μιας άλλης έρευνας που αφορά τα διαχρονικά στατιστικά δεδομένα του μορφωτικού επιπέδου των Ελλήνων από τα τέλη του 19ου μέχρι τις μέρες μας. Η πρόσφατη κοινωνική ιστορία των Ελλήνων –έτσι όπως εμφανίζεται μέσα από τον «δείκτη» του μορφωτικού επιπέδου– είναι άκρως αποκαλυπτική: επαναφέρει στο προσκήνιο ένα πολύ κοντινό παρελθόν φτώχειας και αγραμματοσύνης, το οποίο τείνουμε να αγνοούμε, να ξεχνάμε ή να εξωραϊζουμε.

Τα αποτελέσματα δημοσιεύτηκαν στον 7ο Τόμο της Επετηρίδας του ΚΕΕΚ (2007).

Γ.2. 2014 - 2015. Η αξιοποίηση του παραμυθιού ως διαδικασία μάθησης και καλλιέργειας της γλώσσας στη σημερινή σχολική πραγματικότητα στην Ελλάδα

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνήτρια: Μαρία Ντοροπούλου

Σκοπός της έρευνας ήταν η εφαρμογή της χρήσης του παραμυθιού ως διαδικασίας μάθησης και καλλιέργειας της γλώσσας σε μαθητές σχολείων και η μελέτη των αποτελεσμάτων αυτής της εφαρμογής.

Η σχετική μελέτη με τα αποτελέσματα της έρευνας έχει κατατεθεί και θα δημοσιευτεί στον επόμενο Τόμο (12) της Επετηρίδας του ΚΕΕΚ.

Δ. Φτώχεια και κοινωνική περιθωριοποίηση στην ελληνική κοινωνία. Μορφές και μηχανισμοί κοινωνικής αποδιάρθρωσης στον αστικό και τον αγροτικό χώρο

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνητές: Στο πρόγραμμα εργάζονται όλοι οι ερευνητές (διορισμένοι και αποσπασμένοι) του Κέντρου.

Περιλαμβάνει τις εξής έρευνες:

Δ.1. Οι φτωχοί και το κοινωνικό ζήτημα: μια σύντομη περιήγηση στην ιστορία (κύρια ερευνήτρια η Αλίκη Βαξεβάνογλου).

Πρόκειται για μια συνοπτική εγκάρσια ανάγνωση της ιστορίας με στόχο να εντοπιστούν τα ποικίλα δεδομένα που συσχετίζονται με τη φτώχεια: οικονομικά, κοινωνικά, πολιτιστικά, πολιτικά. Βασισμένη κυρίως σε ιστορικές μελέτες από τον χώρο της Δυτικής Ευρώπης, η συνθετική αυτή παρουσίαση επιχειρεί να καταγράψει εν συντομία τα βασικά στάδια της ιστορικής εξέλιξης της φτώχειας. Παρά τις όποιες ιδιομορφίες, η χώρα μας ανήκει στην ίδια κοινή πολιτιστική παρακαταθήκη.

Η φτώχεια ορίζεται ως απόλυτη και αφορά τις ομάδες εκείνες του πληθυσμού που δεν είναι σε θέση να επιβιώσουν δίχως κάποιου είδους εξωτερικής στήριξης.

Αναζητούνται οι εκάστοτε αναπαραστάσεις της κοινωνίας για την φτώχεια, ένα πάγιο κοινωνικό φαινόμενο, (αλλά με σημαντικές αυξομειώσεις). Οι αναπαραστάσεις αυτές (των οποίων τις διακυμάνσεις μπορεί κανείς να εντοπίσει στον ιστορικό χρόνο) συνοδεύονται και ορίζουν και τις στάσεις της κοινωνίας απέναντι στους φτωχούς: αλληλεγγύη, συμπόνια, ενσωμάτωση ή αντιθέτως καχυποψία, καταδίκη, καταδίωξη, τιμωρία.

Δ.2. Αγροτική Κρίση και Κοινωνική Παθολογία στον Νομό Αιτωλοακαρνανίας (κύριος ερευνητής Νίκος Καμπέρης).

Α΄ Φάση

Σκοπός της έρευνας είναι να καταγράψει, να κατανοήσει και να ερμηνεύσει τις ιστορικές, κοινωνιολογικές και ανθρωπολογικές παραμέτρους των μετασχηματισμών της αγροτικής οικογένειας και κοινωνίας, ιδιαίτερα των καπνοπαραγωγών, που οδηγούν σε φαινόμενα κοινωνικής και ψυχικής παθολογίας. Από την άποψη της κρατικής Κοινωνικής Πολιτικής τα αποτελέσματα της έρευνας θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για την καλύτερη αντιμετώπιση των προβλημάτων των αγροτικών περιοχών σε σχέση με την απασχόληση, το εισόδημα, τον κοινωνικό αποκλεισμό, τον ρατσισμό, την εγκληματικότητα και την εν γένει παραβατικότητα τόσο του επιχώριου πληθυσμού όσο και των αλλοδαπών εργατών.

Οικονομική κρίση και σύστημα υγείας στον αγροτικό χώρο

Η έρευνα περιλαμβάνει την ποσοτική και ποιοτική επεξεργασία των δημογραφικών, κοινωνικών και νοσογραφικών χαρακτηριστικών α) των ατόμων που αξιοποιούν στον νομό τη δομή «Βοήθεια στο Σπίτι», β) των επισκεπτών των Κέντρων Υγείας και των Αγροτικών Ιατρείων, και γ) των ατόμων που μετέχουν στα Κοινωνικά Συστήματα του Δήμου Αγρινίου και παρακολουθούν το Κοινωνικό Φροντιστήριο.

Συγκεντρώθηκαν:

1. οι απόψεις της πλειονότητας των γιατρών του νομού (ημιδομημένες συνεντεύξεις διάρκειας μιας περίπου ώρας) σχετικά με τα χαρακτηριστικά, τα αίτια και τις διαφοροποιήσεις των βασικών σωματικών και ψυχικών διαταραχών,
2. οι καταγεγραμμένες ψυχικές διαταραχές από τα Ψυχιατρικά Τμήματα των Γενικών Νοσοκομείων Αγρινίου και Μεσολογγίου,
3. οι καταγεγραμμένες μορφές αυτοκτονίας και ενδο-οικογενειακής κακοποίησης από τις Διευθύνσεις Αστυνομίας Αιτωλίας και Ακαρνανίας,
4. οι καταγεγραμμένες μορφές φτώχειας και κοινωνικής περιθωριοποίησης από τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Πρόνοιας σε Αγρίνιο, Μεσολόγγι, Ναύπακτο και Αμφιλοχία,
5. οι καταγεγραμμένες μορφές επιδημιολογίας των ηλικιωμένων με βάση τις υπηρεσίες της «Βοήθειας στο σπίτι»,
6. οι καταγεγραμμένες μορφές ψυχοπαθολογίας και παραβατικότητας με βάση τα στοιχεία των Εισαγγελικών Εντολών της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Μεσολογγίου.

Β΄ Φάση

2005 - 2012. Αγροτική Κρίση και Κοινωνική Παθολογία. Η περίπτωση του Νομού Αιτωλοακαρνανίας. Το τμήμα αυτό της έρευνας χρηματοδοτήθηκε από την Επιτροπή Ερευνών της Ακαδημίας Αθηνών (βλ. χρηματοδοτούμενες έρευνες).

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Κωνσταντίνος Δρακάτος και Άννα Μπενάκη - Ψαρούδα

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνητής: Νίκος Καμπέρης

Δ.3. 2014 - 2015. Οικογένεια, ανεργία και επιπτώσεις της φτώχειας στην υγεία στις σημερινές κοινωνικές συνθήκες (κύρια ερευνήτρια Κατερίνα Βασιλικού)

Η έρευνα αυτή επικεντρώθηκε στις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, ειδικότερα της ανεργίας, στην υγεία των ατόμων. Συγκεντρώθηκαν και μελετήθηκαν άρθρα και σχετικές έρευνες από τη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία που αφορούν στη συσχέτιση της ανεργίας (με έμφαση στη μακροχρόνια) με τη σωματική και ψυχική υγεία και πώς η ανεργία επηρεάζει την οικογένεια και σχετίζεται με την παιδική φτώχεια και τις συνέπειές της. Οι περισσότερες επιδημιολογικές έρευνες που έχουν διεξαχθεί σε αυτό τον τομέα με μετρήσεις νοσηρότητας και θνησιμότητας ανέργων και εργαζομένων εντοπίζουν τον αρνητικό ρόλο της απώλειας της εργασίας στη συνολική λειτουργία του ανθρώπου.

Ε. 2010 - 2016. Οι αναπαραστάσεις του «Κακού» στην Αιτωλοακαρνανία, όπως εμφανίζεται στον τοπικό Τύπο των ετών 1859 -1940

Ερευνητική Ομάδα:

Υπεύθυνοι έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη, Γρηγόρης Γκιζέλης

Ερευνήτρια: Μαρία Ντοροπούλου

Βοηθός έρευνας: Γιώργος Αστέρης, μεταπτυχιακός φοιτητής κοινωνιολογίας.

Στην έρευνα αυτή ως «κακό» ορίζεται κάθε γεγονός εκτός κανονικότητας: σεισμοί, λιμοί, φυσικές καταστροφές, επιδημίες, «τρέλα», εγκλήματα, κ.λπ. Καταγράφονται τα περιστατικά του Κακού και οι αποτιμήσεις τους, όπως αυτά συντάχτηκαν και εκφράστηκαν από τους δημοσιογράφους, στον έντυπο ψηφιοποιημένο Τύπο της εποχής. Παρουσιάζονται οι έννοιες, οι αξίες και η κοινωνική συμπεριφορά των πρωταγωνιστών, δραστών και θυμάτων αλλά και η ερμηνεία και οι πιέσεις που ασκεί το κοινωνικοοικονομικό και πολιτικό περιβάλλον μέσα στο οποίο εκδηλώθηκαν και εξελίχθηκαν τα περιστατικά αυτά. Τα γεγονότα στην εξιστόρησή τους έχουν ποικιλία στο ύφος και στην περιγραφή τους και βασίζονται στα κοινωνικά, πολιτικά και ιστορικά χαρακτηριστικά της εποχής.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έχουν κατατεθεί στο Κέντρο και θα εκδοθούν στην επόμενη Επετηρίδα (12) του ΚΕΕΚ.

Z. 2010 - 2016. Νέα Δίκαια, νέοι θεσμοί, νέες μορφές οικογένειας

Ερευνητική Ομάδα:

Υπεύθυνη Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνητές: Μαρία (Μαρουσώ) Βαϊούλη, Σπυρίδων Κουλοχέρης, Άννα - Μαρία Πισκοπάνη, Παναγιώτα Πουρή, Παντελής Ραβδάς

Η οικογένεια αποτελεί έναν από τους βασικούς τομείς έρευνας του Κέντρου, και στόχος της συγκεκριμένης έρευνας ήταν να μελετηθούν οι καινοτομίες και αλλαγές που εισήγαγε ο Αστικός Κώδικας και οι συνεπακόλουθες νέες νοηματοδοτήσεις του θεσμού της «Οικογένειας», όπως αυτές ανιχνεύονται σε αποφάσεις δικαστηρίων, τόσο εγχώριων όσο και διεθνών.

Τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιεύτηκαν στον διπλό Τόμο 10 - 11 της Επετηρίδας του ΚΕΕΚ (2017).

ΣΤ. 2014 - 2016. Η κρίση και η οδύνη του Εαυτού σε σχέση με την κρίση των Θεσμών στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία: προβληματισμοί για την ατομική και συλλογική ταυτότητα

Ερευνητική Ομάδα:

Υπεύθυνη Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνητής: Χαράλαμπος Τσέκερης

Η έρευνα επιχειρεί να ρίξει φως στο εν πολλοίς αδιερεύνητο πλέγμα των σύνθετων σχέσεων μεταξύ οικονομικής κρίσης, κοινωνικού κεφαλαίου, πολύπλοκων δικτύων και ατομικού/συλλογικού εαυτού (ατομικών/συλλογικών ταυτοτήτων) στη σύγχρονη Ελλάδα.

Η μελέτη με τίτλο «Κρίση, εαυτός και ταυτότητες στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Η δυναμική της οδύνης και των κοινωνικών δικτύων» έχει κατατεθεί προς δημοσίευση στα Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ.

Η. 2015 – 2016. Κρίση Θεσμών, νέοι και το μέλλον της Δημοκρατίας στην Ελλάδα (Έρευνα χρηματοδοτούμενη από την Επιτροπή Ερευνών της Ακαδημίας Αθηνών, βλ. παρακάτω Χρηματοδοτούμενες έρευνες του ΚΕΕΚ).

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Νικηφόρος Διαμαντούρος, Ακαδημαϊκός, Επόπτης του Κέντρου

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνητής: Χαράλαμπος Τσέκερης

Χρηματοδοτούμενες Έρευνες του ΚΕΕΚ

I. Με χρηματοδότηση της UNESCO

Το ΚΕΕΚ υπέβαλε στο Τμήμα Πληθυσμιακής Ανάπτυξης της UNESCO δύο ερευνητικά προγράμματα προς χρηματοδότηση, τα οποία εγκρίθηκαν:

A) 1981 - 1983. Νέοι και Τρίτη Ηλικία

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Γρηγόρης Γκιζέλης

Ερευνητές: Άννα Αμηνά, Εύα Καλπουρτζή, Ηλιάννα Τεάζη - Αντωνοκοπούλου, Σ. Δασκαλοπούλου - Καπετανάκη, Δημήτρης Κυρτάτας, Χρήστος Λυριτζής, Μαρία Σταματογιαννοπούλου, Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Το πρόγραμμα απέβλεπε στην ανάπτυξη ενός αισθήματος αυξημένης κοινωνικής ευθύνης των νέων προς τα άτομα τρίτης ηλικίας. Από την έρευνα αποδείχτηκε ότι στην ελληνική οικογένεια, τουλάχιστον την περίοδο που διεξήχθη η έρευνα, αντίθετα προς άλλες ανεπτυγμένες κοινωνίες, τα παιδιά διατηρούν φιλική επαφή με τους ηλικιωμένους της οικογένειας, ακόμη και της γειτονιάς και νιώθουν ότι εκείνα είναι πιο κοντά στους ηλικιωμένους της οικογένειας παρά οι γονείς τους.

Τα αποτελέσματα με τίτλο *Οι Νέοι και Τρίτη Ηλικία* εκδόθηκαν στα Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ αρ. 3, Αθήνα: 1991.

B) 1983 - 1988. Για να γεράσουμε όλοι καλύτερα

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Γρηγόρης Γκιζέλης

Ερευνήτρια: Άννα Αμηνά

Η έρευνα αυτή απέβλεπε στη δημιουργία μιας σειράς διαλέξεων, ενισχυμένων με οπτικοακουστικό υλικό, με θέματα ενδιαφέροντος σχετικού με την οικογενειακή πρόνοια, με ειδική αναφορά στα ηλικιωμένα μέλη της. Το υλικό αυτό κατ' απαίτηση του Διεθνούς Οργανισμού δόθηκε στην αγγλική γλώσσα, αφού επρόκειτο να διανεμηθεί ως διδακτικό υλικό σε διάφορες χώρες που αναζητούσαν τρόπους αποδοχής από τους λαούς τους κοινωνικών προγραμμάτων με το συγκεκριμένο αντικείμενο (βλ. επίσης Άλλες Δραστηριότητες του Κέντρου). Στην αγγλική γλώσσα επίσης μεταφράστηκε σύμφωνα με τους όρους του προγράμματος και η σχετική έκδοση.

Πρώτη έκδοση με τίτλο *Για να γεράσουμε όλοι καλύτερα* στα Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ αρ. 1, Αθήνα: 1986, και

Δεύτερη έκδοση με τίτλο *Old and Young: towards a Better Old Age* στα Publications of the RCGS, Number 1, Athens: 1988.

Χρησιμοποιήθηκε ως εγχειρίδιο για δασκάλους, κοινωνικούς λειτουργούς και αρχηγούς ομάδων.

* * *

II. Με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

A) 1998 - 2001. Les nouvelles formes de gestion publique de la déviance en Europe

Έρευνα η οποία χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση και συμμετείχαν Πανεπιστημιακά Κέντρα Ερευνών από το Βέλγιο, τη Γαλλία, τη Γερμανία και την Ολλανδία. Η έκθεση με τα αποτελέσματα της έρευνας εκδόθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση σε ένα ενιαίο τόμο μαζί με τις εκθέσεις των τεσσάρων ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων που συμμετείχαν σε αυτό.

* * *

III. Με χρηματοδότηση της Επιτροπής Ερευνών της Ακαδημίας Αθηνών

Με προτροπή του Διευθυντή του Κέντρου Γρηγόρη Γκιζέλη και συνεκτιμώντας την ανάγκη καλής διαχείρισης των πόρων για την έρευνα συστήθηκε η Επιτροπή Ερευνών της Ακαδημίας Αθηνών με τον Νόμο 1771/88 και με το ΠΔ 432/81.

Το 1988, η νεοσύστατη Επιτροπή Ερευνών της Ακαδημίας Αθηνών αποφάσισε όπως οι τρεις πρώτες έρευνες, τη διεξαγωγή των οποίων ενέκρινε, ενταχθούν στο ερευνητικό πρόγραμμα του ΚΕΕΚ, «το οποίο θα παρακολουθεί την πορεία τους σύμφωνα με τις αυστηρά επιστημονικά συμβατικές υποχρεώσεις των ερευνητών και τα κριτήρια που το κύρος της ΑΑ επιβάλλει».

A) 1988 - 1989. Πρόσφατη Δημογραφική Κατάσταση στην Ελλάδα (Κωδικός έρευνας: 200/201)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός υπεύθυνος: Νίκος Πολύζος

Ερευνητές: Γεώργιος Τζαφέτας, Ήρα Έμκε - Πουλοπούλου, Γεώργιος Σιάμπος.

Στόχος του ερευνητικού προγράμματος ήταν η περιγραφή της δημογραφικής κατάστασης της Ελλάδος, ο προσδιορισμός των πληθυσμιακών προβολών και των επιπτώσεων από τις δημογραφικές εξελίξεις και η διαμόρφωση προτάσεων για την αναγκαία δημογραφική πολιτική. Η αναγκαιότητα της μελέτης προέκυψε από την ιδιαίτερως σημαντική μείωση του πληθυσμού της Ελλάδος κατά τα τελευταία

χρόνια που είχε αποτέλεσμα την όξυνση του δημογραφικού προβλήματος της χώρας, με ιδιαίτερη μάλιστα βαρύτητα στις ακριτικές περιοχές της.

Τα αποτελέσματα της έρευνας αποτέλεσαν αντικείμενο συζητήσεων από την Πολιτεία, την Ελληνική Βουλή και τον Τύπο. Το γενικό πόρισμα της Έκθεσης συζητήθηκε κατά τη συνεδρία της Ολομελείας της Ακαδημίας Αθηνών της 12ης Μαΐου 1988, η οποία εισηγήθηκε στην Πολιτεία να λάβει τα αναγκαία μέτρα «για την αντιμετώπιση του εθνικού αυτού προβλήματος της γήρανσης του πληθυσμού και της υπογεννητικότητας». Στο πλαίσιο των αναγκαίων μέτρων τα οποία περιλαμβάνονταν στο πόρισμα ήταν και η ενίσχυση κάθε μητέρας που αποκτούσε παιδί πέραν των δύο με μηνιαίο επίδομα 30.000 δρχ. το λιγότερο.

Έκδοση με τίτλο *Το Δημογραφικόν Πρόβλημα της Ελλάδος: Υπογεννητικότητα και Γήρανση του Πληθυσμού* στα Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ αρ. 2, Αθήνα: 1990. Η τελική Έκθεση διαμορφώθηκε έπειτα από συνεργασία της ομάδας των ερευνητών με τα μέλη της Εφορευτικής Επιτροπής του Κέντρου ακαδημαϊκούς Ξενοφώντα Ζολώτα, Πρόεδρο, Άγγελο Αγγελόπουλο, Επόπτη, και Γεώργιο Βλάχο, Μέλος, και τον Διευθυντή του Κέντρου Γρηγόρη Γκιζέλη.

Β) 1988 - 1990. Η Ένταξη της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα: Οικονομικές Επιπτώσεις και Προοπτικές (Κωδικός έρευνας: 200/202)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικοί Υπεύθυνοι: Ξενοφών Ζολώτας, Άγγελος Αγγελόπουλος

Συντονιστής: Ευάγγελος Βολουδάκης

Ερευνητές: Ιωάννης Ξενάκης, Ελένη Καραβέλη - Ιωαννίδου, Βασίλειος Μανεισιώτης, Σωτήρης Γιαννιτσιώτης, Δημήτρης Κλώνης, Παναγιώτης Αθανασόγλου, Ρωσσέτος Φακιολάς, Ευάγγελος Παντελίδης, Άννα Μανασάκη, Λευτέρης Παπαγιαννάκης, Σαράντης Λώλος, Δημήτριος Παπαναστασίου.

Η έρευνα είχε δύο στόχους:

- 1) την εκτίμηση των επιπτώσεων στην ελληνική οικονομία τις οποίες είχε η ένταξη στην ΕΟΚ την περίοδο 1981 - 1987, και
- 2) τη σκιαγράφηση των προοπτικών που διανοίγονται και μια πρώτη θεώρηση των επιπτώσεων αλλά και των πολιτικών κατευθύνσεων για την προβλεπόμενη ολοκλήρωση της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς το 1992.

Τα αποτελέσματα ελήφθησαν υπόψη στο τριετές πρόγραμμα οικονομικής ανόρθωσης της χώρας.

Δύο εκδόσεις: α) Βασίλειος Μανεισιώτης, *Ο Δημόσιος Τομέας: Επιπτώσεις από την Ένταξη στην Ε.Ο.Κ. και Προοπτικές*, Αθήνα: Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ, αρ. 4, Αθήνα: 1993,

β) Σαράντης Λώλος, Λευτέρης Παπαγιαννάκης, *Η Ελληνική Βιομηχανία στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα: Επιπτώσεις από την Ένταξη στην Ε.Ο.Κ. και Προοπτικές*, Αθήνα: Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ, αρ. 5, Αθήνα: 1993.

Γ) 1988 - 1991. Το Εκπαιδευτικό Σύστημα στις Χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκριτική Μελέτη των Εκπαιδευτικών Συστημάτων των Χωρών - Μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Κωδικός έρευνας: 200/203)

Ερευνητική Ομάδα:

Επόπτης έρευνας: Μιχαήλ Σακελλαρίου

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Κώστας Σουμέλης

Ομάδα Κρίσης: Μιχαήλ Σακελλαρίου, Ανδρέας Καζαμίας

Στόχος του ερευνητικού προγράμματος ήταν η παράθεση και η συγκριτική ανάλυση θεμάτων που αφορούν την παροχή εκπαίδευσης και τη λειτουργία των εκπαιδευτικών συστημάτων των χωρών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιχειρήθηκε, δηλαδή, μια περιγραφική απεικόνιση και παρατακτική παρουσίαση ορισμένων ποσοτικών και ποιοτικών χαρακτηριστικών των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών συστημάτων.

Έκδοση: Κώστας Π. Σουμέλης, *Εκπαίδευση και Εκπαιδευτικά Συστήματα στις Χώρες - Μέλη της Ε.Ο.Κ.*, στα Δημοσιεύματα της Επιτροπής Ερευνών, αρ. 3, Αθήνα: 1995.

Δ) 1989 - 1992. Πρόβλημα του Αναλφαβητισμού στις χώρες της ΕΟΚ (Κωδικός έρευνας: 200/210)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Κώστας Σουμέλης

Ομάδα Κρίσης: Μιχαήλ Σακελλαρίου, Μαρία Ηλιού

Στόχος του ερευνητικού προγράμματος ήταν να καταδειχθεί ότι το φαινόμενο του αναλφαβητισμού στην οργανική ή και τη λειτουργική του μορφή ως μέγιστο κοινωνικό πρόβλημα υπάρχει όχι μόνο στις υπανάπτυκτες χώρες του «τρίτου κόσμου» αλλά και στις ανεπτυγμένες βιομηχανικές χώρες, που θεωρούσαν το πρόβλημα αυτό ανύπαρκτο γι' αυτές.

Ε) 1988 - 1990. Πρόβλημα του Αναλφαβητισμού στις χώρες της ΕΟΚ: η περίπτωση της Ελλάδος (Κωδικός έρευνας: 200/210)

Με αφορμή το έτος Αναλφαβητισμού το 1990 η Επιτροπή Ερευνών ανέθεσε στην ερευνητική ομάδα να μελετήσει το πρόβλημα του αναλφαβητισμού στην χώρα μας και να υποβάλει τη σχετική έκθεση το αργότερο μέχρι τον Ιανουάριο του 1990.

Έκδοση: Κώστας Σουμέλης, *Ο αναλφαβητισμός στις χώρες της Ε.Ο.Κ. στα Δημοσιεύματα της Επιτροπής Ερευνών*, αρ. 1, Αθήνα: 1993.

ΣΤ) 1990 - 1993. Το Πολίτευμα της Αθηναϊκής Δημοκρατίας (Κωδικός έρευνας: 200/205, 241)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικοί Υπεύθυνοι: Γεώργιος Βλάχος, Μιχαήλ Σακελλαρίου

Ερευνητές: Αριστόβουλος Μάνεσης, Παναγιώτης Δημάκης, Σοφία Αδάμ, Δημήτρης Κυρτάτας, Αντώνης Παπαρίζος, Φίλιππος Σπυρόπουλος

Συνεργάτης: Γεωργία Λογοθέτη

Στόχος του προγράμματος ήταν να δειχθεί ο πολύ σύγχρονος από πολλές απόψεις χαρακτήρας της Αθηναϊκής Δημοκρατίας, της οποίας οι θεσμοί σε πολλά σημεία θα μπορούσαν να αποτελέσουν πρότυπα και για τον σύγχρονο κόσμο. Σκοπός επίσης οι έρευνες και τα συμπεράσματα της να τύχουν ευρύτερης διάδοσης στο εξωτερικό.

Δύο Εκδόσεις: α) Georges C. Vlachos, *L'Idée d'homme libre dans la république des Athéniens : le Témoignage de Démosthène*, Athènes : Éditions Ant. N. Sakkoulas, avec le concours de la Commission de Recherche de l'Académie d'Athènes, 1994, β) Γεώργιος Βλάχος (επιστημονικός συντονιστής), *Η Αθηναϊκή Δημοκρατία. Μελέτες για το Πολίτευμα και την Ιδεολογία των Αθηναίων*. Με τη συμμετοχή των: Γεωργίου Βλάχου, Μιχαήλ Σακελλαρίου, Αριστόβουλου Μάνεση, Παναγιώτη Δημάκη, Σοφίας Αδάμ, Δημήτρη Κυρτάτα, Αντώνη Παπαρίζου, Φίλιππου Σπυρόπουλου, στα Δημοσιεύματα της Επιτροπής Ερευνών, αρ. 2, Αθήνα: 1995.

Ζ) 1990 - 1996. Οριοθέτηση του Δημόσιου Τομέα στην Ελλάδα: Σύγκριση με τα ισχύοντα στις Χώρες της Ε.Ο.Κ. (Κωδικός έρευνας: 200/206)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Γεώργιος Προβόπουλος

Ερευνητές: Γεώργιος Προβόπουλος, Κωνσταντίνος Δρακάτος

Συνεργάτης: Νικόλαος Καραβίτης

Στόχος του ερευνητικού προγράμματος ήταν: α) να προσδιοριστούν τα όρια και η έκταση του ευρύτερου δημόσιου τομέα στην Ελλάδα, και

β) να γίνουν συγκρίσεις, όπου αυτό ήταν δυνατό, με τα αντίστοιχα μεγέθη στις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας.

Η) 1990 - 1992. Η Δημόσια Διοίκηση μπροστά στην πρόκληση του «1992» (προτεινόμενες Διοικητικές Μεταρρυθμίσεις) (Κωδικός έρευνας: 200/214)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικοί Υπεύθυνοι: Γεώργιος Βλάχος, Σταύρος Θεοφανίδης

Ερευνητές: Κώστας Αθανασόπουλος, Ιωάννης Βλάχος, Γρηγόρης Παγκάκης

Συνεργάτες: Ολυμπία Καμινάρη, Βασίλης Κέφης

Στόχος του ερευνητικού προγράμματος ήταν: α) η επισήμανση και διάγνωση των κυριότερων προβλημάτων της ελληνικής δημόσιας διοίκησης, και β) η διατύπωση προτάσεων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών με γνώμονα την πρόκληση του 1992 για τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης και γ) η υπόδειξη συγκεκριμένων μέτρων εφαρμογής των προτάσεων εκσυγχρονισμού της δημόσιας διοίκησης.

Έκδοση με τίτλο *Η Δημόσια Διοίκηση μπροστά στην πρόκληση του 21ου αιώνα*, στα Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ, αριθμ. 5, Αθήνα 1998, (συλλογικός τόμος).

Θ) 1991 - 1999. Ηθική και Δεοντολογία στην Ιατρική, τη Νομική Επιστήμη και στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Κωδικός έρευνας: 200/229, 252, 328).

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικοί Υπεύθυνοι: Ιωάννης Γεωργάκης (στο πρώτο στάδιο της έρευνας), Ιωάννης Ζηζιούλας

Ερευνητές: Αριστοτέλης Χαραλαμπάκης (στο πρώτο στάδιο της έρευνας), Χάρης Πολίτης, Κώστας Αγόρας

Στόχος του ερευνητικού προγράμματος ήταν η ανάλυση προβλημάτων ηθικής και δεοντολογίας στην Ιατρική επιστήμη, τη Νομική επιστήμη, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης καθώς επίσης «το δέον γενέσθαι».

Διερεύνησε τα εξής θέματα:

- **1994 AIDS: η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημόσιας υγείας**
- **1995 Ιατρικοί Πειραματισμοί: Νομική Θεώρηση**
- **1995 Η Ανθρώπινη Ζωή και το Πρόβλημα της Ευθανασίας**
- **1996 Μεταμοσχεύσεις**, υπό Χ. Πολίτη
- **1996 AIDS: σεξουαλικότητας και κοινωνία**, υπό Κ. Αγόρα
- **1997 Ιατρική σύμβαση**, υπό Χ. Πολίτη

- **1997 Διαφώτιση προς τον Ασθενή. Συνάντηση του ασθενούς**, υπό Χ. Πολίτη
- **1997 Τεχνητή Γονιμοποίηση**, υπό Χ. Πολίτη
- **1997 Ευνουχισμός, Στείρωση και άλλες ιδιαίτερες επεμβάσεις**, υπό Χ. Πολίτη
- **Ηθικά ερωτήματα περί των μεταμοσχεύσεων στο πλαίσιο της σωματικότητας του ανθρώπου ως προσώπου**, υπό Κ. Αγόρα
- **Ηθικά ερωτήματα περί θεραπευτικών και κλινικών πειραματισμών στην Ιατρική Επιστήμη**, υπό Κ. Αγόρα
- **1998 Ηθικά ερωτήματα εμβρυακής ζωής**
  - I. **Αμβλώσεις**, υπό Κ. Αγόρα
  - II. **Συναίνεση. Η έννοια της Διαφωτίσεως**, υπό Χ. Πολίτη
- **1999 Ανθρώπινη Αναπαραγωγή και Τεχνολογία: Τεκνογονία με ιατρική υποστήριξη**, υπό Κ. Αγόρα
- **1999 Παροχή Βοήθειας**, υπό Κ. Αγόρα

Δημοσιεύσεις - Ανακοινώσεις:

- α) Αριστοτέλης Ι. Χαραλαμπίδης, 1993, *Ιατρική Ευθύνη και Δεοντολογία*, Αθήνα - Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα
- β) Χάρης Τ. Πολίτης, *Ιατρική Ευθύνη, Δίκαιο, Μέσα Μαζικής Ενημερώσεως: Ηθική και Δεοντολογία*
- γ) Χάρης Τ. Πολίτης, *Το Πρόβλημα της Ιατρικής Ευθύνης*
- δ) Χάρης Τ. Πολίτης, *Η Ιατρική Πράξη ως Πρόκληση για το σύγχρονο Δίκαιο. Τα κυριότερα ιατρικά και νομικά προβλήματα. Η Ιατρική Πράξη ως Πεδίο Δοκιμών των Θεωριών του Δικαίου*
- ε) Χάρης Τ. Πολίτης, *Το επιτρεπτό των χειρουργικών επεμβάσεων*
- στ) Χάρης Τ. Πολίτης, *Ιατρικό σφάλμα. Εξέταση του αιτιώδους συνδέσμου υπαιτίας και παρανόμου συμπεριφοράς και ζημίας κατά τας διατάξεις του Αστικού Δικαίου*
- ζ) Χάρης Τ. Πολίτης, *Υποχρέωση του κράτους και των ασφαλιστικών φορέων προς ασφαλιστική κάλυψη της αστικής αποζημιώσεως για ιατρικό σφάλμα*
- η) Χάρης Τ. Πολίτης, *Θεραπευτικοί και κλινικοί πειραματισμοί*
- θ) Χάρης Τ. Πολίτης, *Παροχή βοήθειας στον θνήσκοντα. Ευθανασία. Η Έκταση του Καθήκοντος Διατηρήσεως της Ζωής του ασθενούς*
- ι) Χάρης Τ. Πολίτης, *Τεχνητή Γονιμοποίηση*
- ια) Χάρης Τ. Πολίτης, *AIDS και Ανθρώπινα Δικαιώματα*
- ιβ) Χάρης Τ. Πολίτης, *Ιατρικοί Πειραματισμοί: Νομική Θεώρηση*
- ιγ) Χάρης Τ. Πολίτης, *Μεταμοσχεύσεις*
- ιδ) Κωνσταντίνος Αγόρας, *AIDS, Σεξουαλικότητα και Κοινωνία*.

I) 1992 - 1995. Η Διοικητική Αποκέντρωση και η Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση (Κωδικός έρευνας: 200/258)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Γεώργιος Βλάχος

Συντονιστής: Κωνσταντίνος Αθανασόπουλος

Ερευνητές: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη, Νικόλαος Χλέπας, Γεώργιος Μπακατσιάνος

Συνεργάτες: Φωτεινή Τριανταφύλλου

Στόχος του ερευνητικού προγράμματος ήταν να μελετηθεί η νομοθεσία για την Τοπική Αυτοδιοίκηση και την Αποκέντρωση και να προσδιοριστεί το σύστημα που εξυπηρετεί καλύτερα την ελληνική κοινωνία με βάση την ιστορία και τις ιδιαιτερότητές της.

IA) 1992 - 1997. Η συμβολή της Ελλάδος στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και η Εθνική Αντίσταση (Κωδικός έρευνας: 200/251)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Γεώργιος Βλάχος, (Ιωάννης Γεωργάκης και Άγγελος Αγγελόπουλος στο αρχικό στάδιο της έρευνας).

Ιωάννης Πεσμαζόγλου.

Ερευνητές: Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, Σοφοκλής Δημητρακόπουλος, Αλέξανδρος Ζαούσης, Βασίλης Μαθιόπουλος, Αλκιβιάδης Μαργαρίτης.

(Α΄ Φάση) Πολεμική προπαρασκευή της Ελλάδος 1923 - 1940.

Έκδοση με τίτλο *Η πολεμική προπαρασκευή της Ελλάδος 1923 - 1940*, υπό Αλεξάνδρου Ι. Δεσποτοπούλου στα Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ, αρ 7, Αθήνα 1998.

IB) 1998 - 2001. Η συμβολή της Ελλάδος στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και η Εθνική Αντίσταση (Β΄ Φάση) (Κωδικός έρευνας: 200/251)

Ερευνήθηκαν κατά το 2001: Παράνομος Τύπος, Η Εξόντωση των Ελληνοϊσραηλιτών, Η Ελληνική Αντίσταση 1941–1944, Εμπορική Ναυτιλία, Οικονομικά, Πνευματική Αντίσταση, Εκκλησία – Κατοχή.

Έκδοση με τίτλο *Η συμμετοχή της Ελλάδος στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο* στα Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ, αριθμός 8: Τόμος Α΄, υπό Βάσου Μαθιόπουλου, και Αλκιβιάδη Μαργαρίτη (συντονιστή και προλογήσαντα)· Τόμος Β΄, υπό Σοφοκλή Γ. Δημητρακοπούλου και Αλεξάνδρου Λ. Ζαούση, Αθήνα 1998.

ΙΓ) 1993 - 1994. Η ανάπτυξη της βορειοανατολικής Ελλάδος: Η περίπτωση της Θράκης: Σύγχρονες Προκλήσεις, Νέες Προοπτικές (Κωδικός έρευνας: 200/272)

Ερευνητική Ομάδα:

Επόπτες: Ξενοφών Ζολώτας, Άγγελος Αγγελόπουλος, Ιωάννης Πεσμαζόγλου

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Λευτέρης Παπαγιαννάκης

Ερευνητές: Λουδοβίκος Βασενχόβεν, Σαράντης Λώλος, Γεράσιμος Νοταράς, Βίλμα Σινανόγλου

Συνεργάτες: Νίκος Ζόνζηλος, Λόης Λαμπριανίδης

Στόχος του προγράμματος ήταν: 1) η ανάλυση των κύριων αναπτυξιακών προβλημάτων που αντιμετωπίζονται στην περιοχή της Θράκης και 2) η διατύπωση των βασικών κατευθύνσεων μιας στρατηγικής για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της περιοχής καθώς και των ενεργειών στις οποίες πρέπει να προχωρήσουν τόσο η πολιτεία όσο και οι τοπικές φορείς.

Εκδόσεις:

Ξ. Ζολώτας, Α. Αγγελόπουλος, Ι. Πεσμαζόγλου, 1993, «Η Ανάπτυξη της Θράκης: Σύγχρονες Προκλήσεις, Νέες Προοπτικές». *Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνών*, τόμ. 68: 252–266, Εν Αθήναις: Ακαδημία Αθηνών.

Ξ. Ζολώτα, Α. Αγγελόπουλου, Ι. Πεσμαζόγλου, (επ.), *Η Ανάπτυξη της Θράκης: Προκλήσεις και Προοπτικές*, στα Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ, αρ. 6, Αθήνα: 1995 (1994).

ΙΔ) 1992 - 1995. Η Οικογένεια στη Σύγχρονη Μακεδονία. Στρατηγικές Κοινωνικής Αναπαραγωγής κατά τύπο Οικονομικής Δραστηριότητας (Κωδικός έρευνας: 200/286)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Γρηγόρης Γκιζέλης

Ερευνητές: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη, Εύα Καλπουρτζή - Μιχαλοπούλου, Ηλιάννα Τεάζη - Αντωνακοπούλου

Στόχος του ερευνητικού προγράμματος ήταν να προσδιοριστούν οι αντιλήψεις και οι στάσεις που διέπουν τις οικογενειακές στρατηγικές ως προς την επαγγελματική αποκατάσταση της επόμενης γενιάς. Διερευνήθηκαν με βάση τέσσερις περιοχές της Κεντρικής Μακεδονίας το κατά πόσον οι στρατηγικές αυτές διαφοροποιούνται ή όχι ανάλογα με τον τύπο της κυρίαρχης οικονομικής δραστηριότητας. Η μελέτη της κοινωνικής αναπαραγωγής παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε περιοχές όπως η Κεντρική Μακεδονία, η οποία χαρακτηρίζεται, τη στιγμή εκείνη, από ταχύρρυθμη οικονομική ανάπτυξη, ενώ συγχρόνως διατηρεί έντονα τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού της.

Τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα της έρευνας δημοσιεύτηκαν στον 4ο Τόμο της Επετηρίδας του Κέντρου (Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη, Εύα Καλπουρτζή, Ηλιάννα Τεάζη - Αντωνακοπούλου), 1998.

ΙΕ) 1994 - 1995. Εποικισμός και Συνοικισμοί της Ελλάδος: 1833 - 1912. Μαρτυρίες από Αδημοσίευτες Πηγές (Κωδικός έρευνας: 200/251)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος : Γεώργιος Βλάχος

Ερευνητές: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη, Ελευθέριος Σκιαδάς

Βοηθός: Ξανθή Γιαταγάνα

Στόχος του ερευνητικού προγράμματος ήταν να συλλεχθούν, να μελετηθούν και να παρακολουθηθούν ιστορικά ο εποικισμός και η δημιουργία νέων συνοικισμών σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, όπως ανευρίσκονται σε αδημοσίευτες, κυρίως, πηγές του νεοσύστατου ελληνικού Κράτους. Η καταγραφή των εποικισμών και των συνοικισμών και η μελέτη των άγνωστων και αδημοσίευτων ως τότε στοιχείων για την κίνηση και την οργάνωση του πληθυσμού στο μετεπαναστατικό ελληνικό Κράτος θα προσέφεραν πληθώρα στοιχείων, απαραίτητων σε πολλούς επιστημονικούς τομείς. Η ανορθόδοξη διαδικασία που ακολούθησαν αρχικά οι Βαυαροί ως πρώτοι οργανωτές, αλλά και οι Έλληνες έως το 1912, ρύθμισε μεν την αποκατάσταση διάφορων ομάδων σε ελληνικούς τόπους, χωρίς όμως να επιτρέψει την καταγραφή τους.

Το πρόγραμμα δεν ολοκληρώθηκε λόγω του ξαφνικού θανάτου του Γεωργίου Βλάχου.

ΙΣΤ) 1995 - 1998. Ελληνισμός και Χριστιανισμός ως Παράγοντες Διαμόρφωσης της Ελληνικής Ταυτότητας (Κωδικός έρευνας: 200/323)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Ιωάννης Ζηζιούλας

Ερευνητές: Θεόφιλος Αμπατζίδης, Σταύρος Γιαγκάζογλου

Στόχος του ερευνητικού προγράμματος ήταν η διερεύνηση ιστορικά και συστηματικά του θέματος της σχέσης του αρχαίου ελληνικού πνεύματος και πολιτισμού προς τη χριστιανική σκέψη σε συσχετισμό με τη διαμόρφωση της ελληνικής ταυτότητας στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα.

ΙΖ) 1995 - 1996. Προοπτικές της περιφερειακής Πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Νέες τάσεις στην ευρωπαϊκή προβληματική της περιφερειακής ανάπτυξης (Κωδικός έρευνας: 200/343)

Α΄ Φάση της έρευνας

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Ιωάννης Πεσμαζόγλου

Ερευνήτρια: Αντιγόνη Λυμπεράκη

Στόχος του ερευνητικού προγράμματος ήταν: α) να αναλύσει τη μεταβαλλόμενη φυσιογνωμία της Περιφερειακής Πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την αποκέντρωση των εξουσιών, την αποδυνάμωση των εθνικών κυβερνήσεων, την ανάδειξη της «τοπικότητας» της «Ευρώπης των Περιφερειών», β) να εντοπίσει και να αξιολογήσει το «νέο αναπτυξιακό πρότυπο» καθώς και τα θεσμικά προαπαιτούμενά του, γ) να παρουσιάσει τις νέες ευκαιρίες αλλά και τα νέα προβλήματα που αναδεικνύονται από την πλευρά των χωρών που «υστερούν» σε οικονομικές επιδόσεις και τέλος δ) να προτείνει πολιτικές για την ενδυνάμωση της διαδικασίας οικονομικής σύγκλισης και κοινωνικής συνοχής, τόσο από πλευράς Ε.Ε. όσο και από πλευράς Ελλάδος.

Β΄ Φάση της έρευνας

1996 - 1997. Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και Περιφερειακή Ανάπτυξη: Φυγόκεντρες και Κεντρομόλες Τάσεις της Περιφερειακότητας (Κωδικός έρευνας: 200/415)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Ιωάννης Πεσμαζόγλου

Ερευνητές: Αντιγόνη Λυμπεράκη, Αχιλλέας Μητσός

Συνεργάτης: Χρήστος Κουρούσης

Στόχος του προγράμματος ήταν: α) να συμβάλει στην καταγραφή και κυρίως στην αποτίμηση του αναπτυξιακού αποτελέσματος που επέφεραν οι αναδιανεμητικές πολιτικές της Κοινότητας και β) να αξιολογήσει τα προβλήματα και τις προκλήσεις που ενέχονται στον στόχο της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής υπό το πρίσμα της περιφερειακής ανάπτυξης στον ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο.

ΙΗ) 1998 - 2000. Δημοσία Διοίκηση – Αποκέντρωση – Αυτοδιοίκηση (Κωδικός έρευνας: 200/ 430)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Ιωάννης Πεσμαζόγλου

Κριτής αποτελεσμάτων: Αριστόβουλος Μάνεσης

Συντονισμός έρευνας: Αντώνης Μακρυδημήτρης

Ερευνητές: Χαράλαμπος Χρυσανθάκης, Κομνηνός - Νικόλαος Χλέπας,
Νικόλαος Μιχαλόπουλος, Θεόδωρος Οικονόμου, Παναγιώτης Λιβεράκος,
Γεώργιος Ασπρίδης

Συνεργάτης: Δημήτριος Απίστουλας

Στόχος της έρευνας ήταν η με σφαιρικό και περιεκτικό τρόπο μελέτη, η στρατηγική όσο και συστηματική θεώρηση του προβλήματος της διοίκησης συνολικά, ήτοι στο επίπεδο της κεντρικής διοίκησης, της περιφερειακής διοίκησης, της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης και της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης. Επειδή επέκειτο η πλήρης ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και με δεδομένες τις προοπτικές νομισματικής ενοποίησης με αυτήν, ήταν προφανές ότι ήταν απαραίτητες μια σειρά από αλλαγές και προσαρμογές στη δομή, τη διάρθρωση, τη στελέχωση και τη λειτουργία (περιλαμβανομένου και του ελέγχου του κόστους) του ελληνικού διοικητικού συστήματος, σε κεντρικό αλλά και σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Η έρευνα αυτή αναμενόταν να βοηθήσει σημαντικά τα αρμόδια όργανα και τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης στη λήψη και εφαρμογή αποφάσεων που θα βελτίωναν τη συνολική λειτουργία και αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης στο Κέντρο και την Περιφέρεια.

Έκδοση: *Αποκέντρωση και Αυτοδιοίκηση: Διαπιστώσεις – Προτάσεις*, στα Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ, αρ. 9, Αθήνα: 2000, Συλλογικός Τόμος.

ΙΘ) 1992 - 2001. Η Διαμόρφωση της Οικονομικής Πολιτικής στην Ελλάδα 1940 - 1990 (Κωδικός έρευνας: 200/236, 277)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Γεώργιος Βλάχος

Ερευνητές: Μιχαήλ Ψαλιδόπουλος, Σαράντης Λώλος, Διονύσης Δρόσος,
Σταύρος Ιωαννίδης

Στόχος του ερευνητικού προγράμματος ήταν η διερεύνηση της διαδικασίας διαμόρφωσης της οικονομικής πολιτικής στη μεταπολεμική Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, μελετήθηκαν οι οικονομικές εξελίξεις και τα προβλήματα που αντιμετώπισαν κατά καιρούς οι φορείς της οικονομικής πολιτικής στη χώρα σε συνδυασμό με προτάσεις, αντιλήψεις, ιδέες και θεωρίες που ανέπτυξαν για την επίλυση των προβλημάτων αυτών οι Έλληνες οικονομολόγοι: επιστήμονες, πανεπιστημιακοί και τεχνοκράτες.

Με τον τρόπο αυτό αναδείχθηκε αφενός η συμβολή της οικονομικής σκέψης στην Ελλάδα στην προσπάθεια διαμόρφωσης και εξορθολογισμού της οικονομικής πολιτικής, αφετέρου η σημασία και η εμβέλεια συγκεκριμένων θεωρητικών προσεγγίσεων στην προσπάθεια ανάλυσης της οικονομικής πορείας και των προβλημάτων της χώρας.

Κ) 2002 - 2012. Μετανάστευση στην Ελλάδα: Το νομικό καθεστώς (Κωδικός έρευνας: 200/591, 610, 737)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: . Γεώργιος Μητσόπουλος

Διευθύντρια Έρευνας : Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνητές: Γιούτα Λάουτ - Μπάκα, Σπύρος Κουλοχέρης, Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας

Το πρόγραμμα περιέλαβε τις εξής θεματικές:

Κ.1. Το νομικό καθεστώς των μεταναστών στην Ελλάδα και, ειδικότερα, των προσφύγων στην Ελλάδα (Σπύρος Κουλοχέρης, Γιούτα Λάουτ - Μπάκα).

Κ.2. Από αιτών άσυλο, μετανάστης: το νομικό πλαίσιο και η εφαρμογή του περάσματος από τη μια διαδικασία στην άλλη (Σπύρος Κουλοχέρης).

Κ.3. Το νομικό καθεστώς του «πρόσφυγα» ως τακτική επιβίωσης (Σπύρος Κουλοχέρης).

Κ.4. «Είσοδος» και «παραμονή»: Δύο παράμετροι νομιμότητας και παρανομίας (Γιούτα Λάουτ - Μπάκα).

Κ.5. Θαλάσσιοι δρόμοι της παράνομης εισόδου και εξόδου των μεταναστών χωρίς έγγραφα (Γιούτα Λάουτ - Μπάκα).

Αντικείμενο της έρευνας ήταν η μελέτη του προβλήματος της παράνομης εξόδου μεταναστών χωρίς έγγραφα προς την Ιταλία μέσω Πάτρας, στους οποίους η Ελλάδα δεν μπορεί να επιτρέψει τη μη νόμιμη έξοδο, αφού πρέπει να εγγυάται την τήρηση της σχετικής νομοθεσίας.

Κ.6. 2008. Μετανάστευση στην Ελλάδα: Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο (Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας).

Στόχος του ερευνητικού προγράμματος ήταν να μελετηθεί και παρουσιαστεί η κατάσταση του νομικού καθεστώτος στην Ελλάδα σχετικά με το Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο που διέπει το μείζονος σπουδαιότητας θέμα της οικονομικής μετανάστευσης. Περιλαμβάνει την καταγραφή της υπάρχουσας νομοθεσίας, την σε βάθος ανάλυση και το σχολιασμό της, ώστε να μπορέσει να καταστήσει εύχρηστο και προσβάσιμο σε όποιον ενδιαφέρεται ένα υλικό που παραμένει σε μεγάλο βαθμό δυσπροσπέλαστο. Εκτός από το εσωτερικό (εθνικό) δίκαιο, επειδή το ζήτημα της μετανάστευσης διέπεται επίσης από μια σειρά διεθνών συνθηκών (κανόνες Διεθνούς Δικαίου) καθώς και από τους κανόνες του Κοινοτικού Δικαίου που δεσμεύουν την Ελλάδα λόγω της συμμετοχής στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μελετήθηκαν και αυτές, εφόσον το εθνικό δίκαιο θα πρέπει ανά πάσα στιγμή να συμβαδίζει με το Διεθνές και το Κοινοτικό Δίκαιο.

Κ.7. 2009 - 2010. Εμπορία Ανθρώπων: Ποινική καταστολή και προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων (Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας)

Στόχος του ερευνητικού προγράμματος είναι να καταγραφούν και να μελετηθούν οι νομικές και οι ανθρωπιστικές/ηθικές πτυχές του σύγχρονου

προβλήματος της εμπορίας ανθρώπων, να εξαχθούν συμπεράσματα και να κατατεθούν προτάσεις για τη βέλτιστη αντιμετώπισή του. Η νομική διάσταση του προβλήματος αφορά κυρίως την ποινική καταστολή του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων, ενώ η ανθρωπιστική/ηθική διάσταση συνδέεται με τα ίδια τα θύματα της εμπορίας και την ανάγκη προστασίας της προσωπικότητάς τους ως ατόμων των οποίων οι θεμελιώδεις ελευθερίες και αξίες παραβιάστηκαν κατά τρόπο βάνανσο.

Τα αποτελέσματα του μεγάλου αυτού προγράμματος δημοσιεύτηκαν:

1. τον Δεκέμβριο 2005, στην Επετηρίδα του ΚΕΕΚ, Τόμος 6, με τίτλο: «Ο πρόσφυγας του χθες, μετανάστης του σήμερα»,
2. στα Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ, αρ. 10, της εκπονηθείσας υπό του Καθ. Κωνσταντίνου Μαγκλιβέρα μελέτης με θέμα: *Μετανάστευση και Διεθνές Δίκαιο: Η δράση του ΟΗΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης*, Αθήνα: 2008.
3. στα Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ, αρ. 17, της εκπονηθείσας υπό του Καθ. Κωνσταντίνου Μαγκλιβέρα μελέτης με θέμα: *Εμπορία ανθρώπων: Ποινική καταστολή και προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων*, Αθήνα: 2014.

ΚΑ) 2005 - 2008. Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης στην ελληνική οικονομία (Κωδικός έρευνας: 200/629)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Κωνσταντίνος Δρακάτος

Διευθύντρια Έρευνας : Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνητής: Μιχάλης Χλέτσος

Η έρευνα δεν ολοκληρώθηκε. Μερικά αποτελέσματά της παρουσιάστηκαν στην Ημερίδα του ΚΕΕΚ «Ιδεολογίες και κοινωνικές πραγματικότητες της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Τα αποτελέσματα των ερευνών του ΚΕΕΚ», 16 Απριλίου 2010, Μέγαρο της Ακαδημίας Αθηνών.

ΚΒ) 2010 - 2012. Η γη και οι άνθρωποι στη Λευκάδα (Κωδικός έρευνας: 200/767)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Κωνσταντίνος Δεσποτόπουλος

Διευθύντρια Έρευνας : Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνήτρια: Ειρήνη - Λίντα Παπαγαλάνη

Βοηθός Έρευνας: Γιώργος Αστέρης

Στόχος της έρευνας ήταν η συλλογή και παρουσίαση των ανθρωπολογικών, κοινωνιολογικών και δημογραφικών στοιχείων που αφορούν το βενετικό Cadastro για την περιοχή του Αγίου Πέτρου στη Λευκάδα, ώστε να συμπληρωθούν τυχόν κενά στην καταγραφή και τη μετάφραση του Cadastro και των σχετικών κειμένων της Βενετικής Εκκλησίας.

ΚΓ) 2011 - 2015. Αγροτική Κρίση και Κοινωνική Παθολογία. Η περίπτωση του Νομού Αιτωλοακαρνανίας (Κωδικός έρευνας: 200/786, 818)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Κωνσταντίνος Δρακάτος, Άννα Μπενάκη - Ψαρούδα

Διευθύντρια Έρευνας : Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνητής: Νίκος Καμπέρης

Το πρόγραμμα εκπονήθηκε αρχικά υπό την επιστημονική επιμέλεια του Επόπτου του Κέντρου, Ακαδημαϊκού Κωνσταντίνου Δρακάτου, και μετά τον θάνατό του υπό την επιστημονική επιμέλεια της Ακαδημαϊκού Άννας Μπενάκη - Ψαρούδα.

Στόχος της έρευνας ήταν να ερμηνεύσει τις ιστορικές, κοινωνιολογικές και ανθρωπολογικές παραμέτρους των μετασχηματισμών της αγροτικής οικογένειας και κοινωνίας, ιδιαίτερα των καπνοπαραγωγών, που οδηγούν σε φαινόμενα κοινωνικής και ψυχικής παθολογίας. Από την άποψη της κρατικής Κοινωνικής Πολιτικής τα αποτελέσματα της έρευνας θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για την καλύτερη αντιμετώπιση των προβλημάτων των αγροτικών περιοχών, και ιδιαίτερα των προβλημάτων που σχετίζονται με την απασχόληση, το εισόδημα και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η εμπειρική έρευνα περιέλαβε στατιστική καταγραφή και συνεντεύξεις και πραγματοποιήθηκε στις επαρχιακές περιοχές του νομού Αιτωλοακαρνανίας, καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος.

Την περίοδο 2005 - 2012, με βάση τα στοιχεία της Ιατροδικαστικής Υπηρεσίας Πατρών (στην οποία ανήκει και ο νομός Αιτωλοακαρνανίας), διενεργήθηκαν συνεντεύξεις με τους συγγενείς ή τους οικείους των αυτοχείρων, με σκοπό να εντοπιστούν οι σχέσεις της «αυτοκτονικής πορείας» των αγροτών με την περιρρέουσα οικονομική και κοινωνική κρίση του αγροτικού χώρου του νομού. Τα ανωτέρω στοιχεία από τις ποσοτικές και ποιοτικές προσεγγίσεις των αυτοκτονιών στο νομό αποτέλεσαν το υλικό για τη διαμόρφωση του βασικού μέρους της σχετικής μελέτης.

Η μελέτη του Νίκου Καμπέρη με τίτλο *Αδιέξοδα και απελπισία στην ελληνική ύπαιθρο: οι αυτοκτονίες των αγροτών. Έρευνα στον Νομό Αιτωλοακαρνανίας 1994 - 2008* εκδόθηκε στα Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ, Σειρά: Ανθρωπολογικές και Κοινωνιολογικές Όψεις του Αγροτικού Χώρου της Ελληνικής Κοινωνίας, Αρ. 14/3, Αθήνα: 2016.

ΚΔ) 2016 - 2017. Κρίση θεσμών, νέοι και το μέλλον της δημοκρατίας στην Ελλάδα (Κωδικός έρευνας: 200/863)

Ερευνητική Ομάδα:

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Νικηφόρος Διαμαντούρος

Διευθύντρια Έρευνας : Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνητής: Χαράλαμπος Τσέκερης

Η έρευνα επιχειρεί να ρίξει φως στο εν πολλοίς αδιερεύνητο πλέγμα των σύνθετων σχέσεων μεταξύ κρίσης, κοινωνίας και πολιτικοποίησης των νέων στη σύγχρονη Ελλάδα. Στο θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας, προσεγγίσεις για τα κοινωνικά συστήματα και τα πυκνά κοινωνικά δίκτυα της κοινωνίας των πολιτών συμβάλουν στην καλύτερη κατανόηση των καινοτόμων μορφών συλλογικότητας και πολιτικής νοηματοδότησης στη νεολαία. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον προσδιορισμό της συμμετοχής των νέων στην κοινωνία των πολιτών, την οποία δεν κατανοούν αδιαχώριστα από την ατομική τους αυτονομία, επαναπροσδιορίζοντας με νέα δεδομένα το ατομικό και το συλλογικό, σε απόσταση από τις παραδοσιακές γονεϊκές πεποιθήσεις αναφορικά με την πολιτική και τη δημοκρατία στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία.

Η έρευνα ολοκληρώθηκε και έχει κατατεθεί η τελική μελέτη προς δημοσίευση στα Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ.

ΥΠΟ ΕΞΕΛΙΞΗ ΕΡΕΥΝΕΣ

1. Οργάνωση και Δομή της Ελληνικής Κοινότητας και της Ελληνικής Οικογένειας

- 2018 - συνεχιζόμενη (Γ΄ Φάση της έρευνας)

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθυντές Έρευνας: Γρηγόρης Γκιζέλης, Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνητές: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη, Γρηγόρης Γκιζέλης, Άλκηστις Βερέβη, Μαρία Ντοροπούλου

Βοηθοί έρευνας: (2018) Βαρβάρα Κηρύκου, Πάυλος Χατζηπολάκης, (σε πρακτική άσκηση φοιτητές της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας – Πάντειο Πανεπιστήμιο).

Στόχος της έρευνας είναι η επεξεργασία του υλικού ανά νομό και η αποτύπωσή του στο χάρτη της Ελλάδος, ώστε να δημιουργηθεί «Χάρτης Εθιμικής Γεωγραφίας της Ελλάδος», στον οποίο θα απεικονίζονται οι ιδιαιτερότητες της ελληνικής οικογένειας σχετικά με το συγγενειακό σύστημά της και το συνακόλουθο εθιμικό κληρονομικό δίκαιο που το συνοδεύει.

2. 2000 - συνεχιζόμενη. Ανίχνευση άτυπων συμπεριφορών και νέων άτυπων μορφών οικονομίας

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνήτρια: Αλίκη Βαξεβάνογλου

Η έρευνα εξετάζει στην Ελλάδα τα φαινόμενα της άτυπης οικονομίας, στην οποία εμπλέκονται ως εργαζόμενοι οι περισσότεροι μετανάστες (ποσοτικά δεδομένα και θεωρητικές προσεγγίσεις).

Μέρος των δεδομένων και αποτελεσμάτων της έρευνας έχουν παρουσιαστεί σε διεθνή συνέδρια και έχουν αποτελέσει κορμό μαθημάτων σε πτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο.

3. 2015 - συνεχιζόμενη. Διεθνική οικογένεια: μετανάστευση και οικογένεια στη σημερινή εποχή

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνήτρια: Κατερίνα Βασιλικού

Στόχος της έρευνας είναι η μελέτη του μεταναστευτικού πληθυσμού και, ειδικότερα, των μεταναστριών στην Ελλάδα, με επικέντρωση στα ζητήματα που αφορούν στην οικογένεια. Όσοι εγκαταλείπουν τη χώρα καταγωγής τους για την

Ελλάδα και όσοι παραμένουν σε αυτήν ή αναχωρούν για τρίτες χώρες διατηρούν σχέσεις που διατρέχουν τον χρόνο και τον τόπο και δημιουργούν νέου τύπου οικογένειες, τις οποίες στη διεθνή βιβλιογραφία συναντούμε με τον όρο «διεθνικές» οικογένειες. Οι διεθνικές οικογένειες δεν αποτελούν καινούργιο φαινόμενο στην ιστορία της μετανάστευσης και τα μέλη τους βρίσκονται σε διασπορά. Η χρήση των νέων τεχνολογιών δικτύωσης σε μια παγκοσμιοποιημένη κοινωνικό-οικονομική οργάνωση και με σύμμαχο, αν δεν δημιουργούν, είναι βέβαιο ότι στηρίζουν τέτοιου τύπου οικογενειακά σχήματα.

Η σχετική μελέτη έχει κατατεθεί προς έκδοση στα Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ και υπόκειται σε επιμέλεια.

4. 2016 - συνεχιζόμενη. Οικονομική κρίση, μικροαστικά στρώματα και πρόσβαση στην ιδιωτική εκπαίδευση

Ερευνητική Ομάδα:

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

Ερευνήτρια: Αγγελική Αθανασοπούλου

Εξετάζεται η δυνατότητα και ο βαθμός πρόσβασης μαθητών/τριών μικροαστικών στρωμάτων στην ιδιωτική εκπαίδευση.

5. 2015 - συνεχιζόμενη. Ανθρωπολογία και Εκπαίδευση στην εποχή της πολυπολιτισμικότητας

Υπεύθυνος έρευνας / Ερευνητής: Γρηγόρης Γκιζέλης, πρώην Διευθυντής και ομότιμος ερευνητής του ΚΕΕΚ

Στόχος της έρευνας είναι να διερευνηθούν οι θεωρητικές και μεθοδολογικές επιρροές στις επιστήμες της Ανθρωπολογίας και της Εκπαίδευσης στην εποχή της πολυπολιτισμικότητας.

Σύμφωνα με την άποψη του ανθρωπολόγου Ward Goudenouph όλοι οι άνθρωποι είναι πολυπολιτισμικοί, γιατί ο πολυπολιτισμός είναι μια κανονική ανθρώπινη εμπειρία. Ως κίνημα αναπτύχθηκε τη δεκαετία του 1960, όταν διάφορες εθνοκοινωνικές ομάδες, πρωτίστως οι Αφροαμερικανοί, διεκδίκησαν την εθνική και πολιτισμική αυτονομία τους και επεδίωξαν αυτά να αποτελέσουν αυτόνομα στοιχεία στο Αμερικανικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Οι απόψεις αυτές επηρέασαν θεωρητικά και μεθοδολογικά τις επιστήμες της Ανθρωπολογίας και της Εκπαίδευσης.

6. 2010 – συνεχιζόμενη. Φτώχεια και κοινωνική περιθωριοποίηση στην ελληνική κοινωνία. Μορφές και μηχανισμοί κοινωνικής αποδιάρθρωσης στον αστικό και τον αγροτικό χώρο

Διευθύντρια Έρευνας: Μ.-Γ. Λίλυ Στυλιανούδη

6.1. 2010 – συνεχιζόμενη. Οι φτωχοί και το κοινωνικό ζήτημα: μια σύντομη περιήγηση στην ιστορία (κύρια ερευνήτρια η Αλίκη Βαξεβάνογλου).

Πρόκειται για μια συνοπτική εγκάρσια ανάγνωση της ιστορίας με στόχο να εντοπιστούν τα ποικίλα δεδομένα που συσχετίζονται με τη φτώχεια: οικονομικά, κοινωνικά, πολιτιστικά, πολιτικά. Βασισμένη κυρίως σε ιστορικές μελέτες από τον χώρο της Δυτικής Ευρώπης, η συνθετική αυτή παρουσίαση επιχειρεί να καταγράψει εν συντομία τα βασικά στάδια της ιστορικής εξέλιξης της φτώχειας, που σήμερα βρίσκεται (ξανά) υπό αίρεση. Παρά τις όποιες ιδιομορφίες, η χώρα μας ανήκει στην ίδια κοινή πολιτιστική παρακαταθήκη.

Η φτώχεια ορίζεται ως απόλυτη και αφορά τις ομάδες εκείνες του πληθυσμού που δεν είναι σε θέση να επιβιώσουν δίχως κάποιου είδους εξωτερικής στήριξης. Αναζητούνται οι εκάστοτε αναπαραστάσεις της υπόλοιπης κοινωνίας για την φτώχεια, ένα πάγιο κοινωνικό φαινόμενο, (αλλά με σημαντικές αυξομειώσεις). Οι αναπαραστάσεις αυτές (των οποίων τις διακυμάνσεις μπορεί κανείς να εντοπίσει στον ιστορικό χρόνο) συνοδεύονται και ορίζουν και τις στάσεις της υπόλοιπης κοινωνίας απέναντι στους φτωχούς: αλληλεγγύη, συμπόνια, ενσωμάτωση ή αντιθέτως καχυποψία, καταδίκη, καταδίωξη, τιμωρία...

6.2. 2012 – συνεχιζόμενη. Οικονομική κρίση και σύστημα υγείας στον αστικό χώρο – περιφέρεια Αττικής (κύριοι ερευνητές Νίκος Καμπέρης και Άλκηστις Βερέβη)

Μελετώνται δομές αλληλεγγύης, όπως τα κοινωνικά ιατρεία και κυρίως το Μητροπολιτικό Κοινωνικό Ιατρείο Ελληνικού (ΜΚΙΕ).

Το συλλεγέν υλικό περιλαμβάνει: α) την ηλεκτρονική καταγραφή των οικονομικών, κοινωνικών, δημογραφικών και νοσογραφικών χαρακτηριστικών των επισκεπτών του ΜΚΙΕ (περίοδος: 2011 - Μάιος 2014), και β) συνεντεύξεις με εθελοντές γιατρούς, εθελοντές του διοικητικού και βοηθητικού προσωπικού και επισκέπτες του ΜΚΙΕ. Σκοπός των συνεντεύξεων είναι η κατανόηση και η ερμηνεία των σχέσεων που συνδέουν την πρόσφατη οικονομική κρίση με τις ειδικότερες μορφές φτώχειας, κοινωνικής περιθωριοποίησης, επισιτιστικής ανασφάλειας και υγειονομικής διακινδύνευσης των ευπαθών κοινωνικών ομάδων και των ομάδων που διαμορφώθηκαν από την κρίση των επιμέρους εργασιακών χώρων και επαγγελματικών κατηγοριών. Στην έρευνα συμμετείχαν, ως βοηθοί έρευνας, 8 επί πτυχίω φοιτητές του Παντείου Πανεπιστημίου.

6.3. 2016 - συνεχιζόμενη. Οικονομική κρίση και μεσαία στρώματα: όψεις της προσωπικής και κοινωνικής οδύνης και παθογένειας (κύριοι ερευνητές Νίκος Καμπέρης και Άλκηστις Βερέβη)

Μελετώνται τα εκπαιδευτικά και κοινωνικο-επαγγελματικά οδοιπορικά ατόμων από τα μεσαία στρώματα που έχουν πληγεί από την παρούσα οικονομική και κοινωνική κρίση.

6.4. 2016 - συνεχιζόμενη. Οικονομική κρίση και μεσαία στρώματα: όψεις της προσωπικής και κοινωνικής οδύνης και παθογένειας των ιδιοκτητών μικρομεσαίων επιχειρήσεων και των στελεχών του δημόσιου τομέα (κύριος ερευνητής Νίκος Καμπέρης)

Σκοπός της έρευνας είναι να αναζητηθούν μέσα από προσωπικές συνεντεύξεις τα στοιχεία εκείνα των δομών (οικονομική πολιτική, επιχειρηματική κουλτούρα, παραγωγικοί προσανατολισμοί, κατάρτιση και εκπαίδευση) και των προσωπικοτήτων (νοοτροπίες, συμβολικά συστήματα, έμφυλοι ρόλοι, ατομικές ιδιαιτερότητες, ιδεολογικές επιλογές, κοινωνικές προτιμήσεις) που επέδρασαν αρχικά στην κοινωνική άνοδο και την οικονομική ευμάρεια και στη συνέχεια στη στασιμότητα, την παρακμή, την οδύνη και σε πολλές περιπτώσεις την προλεταριοποίηση των ατόμων.

6.5. 2016 - συνεχιζόμενη. Ο ρόλος και η ταυτότητα του εκπαιδευτικού σε συνθήκες οικονομικής κρίσης και εκπαιδευτικών αλλαγών (κύρια ερευνήτρια Άλκηστις Βερέβη)

Σκοπός της ποιοτικής αυτής έρευνας είναι να αναζητηθούν οι παράγοντες που διαμορφώνουν την εικόνα του εκπαιδευτικού για τον εαυτό του, το επάγγελμά του, και τον ρόλο του στο εργασιακό γίγνεσθαι και να κατανοηθούν οι περιπτώσεις στις οποίες κάποιο από τα στοιχεία αυτής της εικόνας μεταβάλλεται εξαιτίας αλλαγών στην εκπαιδευτική πολιτική και στην οικονομική κατάσταση των ιδίων, των σχολικών μονάδων και του κράτους. Εξετάζονται οι περιπτώσεις που ο εκπαιδευτικός εκτιμά ότι οι αλλαγές είναι ικανές να τροποποιήσουν την επαγγελματική του ταυτότητα ή τον ρόλο του. Διερευνώνται τα στοιχεία της προσωπικής και επαγγελματικής πορείας του εκπαιδευτικού που επιδρούν –σε συνθήκες οικονομικής κρίσης και εκπαιδευτικών αλλαγών– στην αυτοεικόνα του ως επαγγελματία, στη στάση του προς την εκπαίδευση και τους συντελεστές της, την εκπαιδευτική πολιτική και τις προσδοκίες του για το μέλλον. Μελετώνται περιπτώσεις που ο εκπαιδευτικός αισθάνεται ότι οι μεταβολές εμπλουτίζουν την ταυτότητά του και περιπτώσεις που ο εκπαιδευτικός βιώνει τις αλλαγές ως διακύβευση της ταυτότητάς του.

6.6. 2014 - συνεχιζόμενη. Οι ακηδεμόνευτοι και απροστάτευτοι ανήλικοι μετανάστες στην περίοδο της φτώχειας και της κρίσης (κύρια ερευνήτρια Αλίκη Βαξεβάνογλου)

Αποτελεί τμήμα προηγούμενης έρευνας και περιλαμβάνει: α) αναλυτικό κοινωνιολογικό προφίλ για την ομάδα των ακηδεμόνευτων ανήλικων μεταναστών στην Ελλάδα (οικογενειακή κατάσταση, μορφωτικό επίπεδο, κοινωνικός χώρος προέλευσης, ταξίδι, επαγγέλματα, κ.λπ.), και β) το γενικότερο ερμηνευτικό σχήμα αυτού του σύνθετου φαινομένου.

6.7. 2016 - συνεχιζόμενη. Οι κοινωνικές επιπτώσεις της φτώχειας στην οικογένεια και στη σύγχρονη ελληνική διασπορά (κύρια ερευνήτρια Κατερίνα Βασιλικού)

Σκοπός της έρευνας είναι η ανάδειξη των κοινωνικών επιπτώσεων της φτώχειας στη σημερινή ελληνική οικογένεια. Η νέα οικονομία και η φτώχεια που αυτή επιφέρει σε μεγάλα τμήματα του ελληνικού πληθυσμού φαίνεται να αποσταθεροποιούν τις οικογενειακές σχέσεις, και νέες μορφές οικογενειακής επικοινωνίας από απόσταση μοιάζουν να αναδύονται. Μέσω μιας βιβλιογραφικής αναδρομής στην ελληνική «διασπορά» καθώς και στις διάφορες μορφές μεταναστευτικών οικογενειακών προτύπων κατά τις τελευταίες δεκαετίες παρουσίας μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, θα επιχειρηθεί ερευνητικά η μελέτη ενός νέου τρόπου ύπαρξης της ελληνικής οικογένειας στο πλαίσιο μιας συνεχούς ροής των οικονομικών υποκειμένων. Διερευνώνται οι νέες ροές εξόδου από τη χώρα Ελλήνων οικονομικών μεταναστών, που συνιστά μια «νέα διασπορά» και επιβάλλει την εκ νέου σύγκριση με τη συνεκτίμηση του, με μακράς διάρκειας αξία, θεσμού της οικογένειας στην ελληνική κοινωνία.

6.8. 2017 - συνεχιζόμενη. Σημερινή σχολική πραγματικότητα και φτώχεια. Περιθωριοποίηση και αποκλεισμός (κύρια ερευνήτρια Μαρία Ντοροπούλου)

Το τμήμα αυτό της έρευνας εξετάζει τους λόγους για τους οποίους η φτώχεια διώχνει τα παιδιά από το σχολείο στην Ελλάδα σήμερα. Από ό,τι φαίνεται ο παράγοντας φτώχεια λειτουργεί καταλυτικά στην πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου και στην εκπαιδευτική αποστέρηση. Παράλληλα, δυστυχώς, το σχολείο, υπηρετώντας και αναπαράγοντας τις κοινωνικές ανισότητες, οδηγεί στον σχολικό και κοινωνικό αποκλεισμό. Πολλές χιλιάδες Ελληνόπουλα αισθάνονται «ξένοι» μέσα στην ίδια τους τη χώρα, και οδηγούνται πρόωρα να γίνουν ένα άγουρο εργατικό δυναμικό.

6.9. 2016 - συνεχιζόμενη. Οικονομική κρίση, ιδιωτική εκπαίδευση και οργανωμένες εξωσχολικές δραστηριότητες στην Αθήνα (κύρια ερευνήτρια Αγγελική Αθανασοπούλου)

Εξετάζεται σε συνάφεια με το ήδη ολοκληρωμένο πρόγραμμα του Κέντρου για τη «δεύτερη γενιά μεταναστών στο σχολείο και την εργασία», το εάν και πώς η οικονομική κρίση επηρεάζει τη δυνατότητα και τον βαθμό πρόσβασης μαθητών/τριών μικροαστικών στρωμάτων στην ιδιωτική εκπαίδευση και ειδικά στις οργανωμένες εξωσχολικές δραστηριότητες (φροντιστήρια ξένων γλωσσών, μουσικών οργάνων, αθλητικών δραστηριοτήτων, χορού, κ.λπ.), καθώς και τον τρόπο με τον οποίο οι οικογένειες αυτές επενδύουν κοινωνικά και συμβολικά στην εκπαίδευση.

